МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему: **«СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХНІХ СІМЕЙ В ГРОМАДІ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.2313-сп-з
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньої програми «Соціальна педагогіка»
Лисенко Наталія Миколаївна

Керівник: завідувач кафедри, к.пед.н.,
професор кафедри соціальної педагогіки та
спеціальної освіти _____Заверико Н.В.

Рецензент:_____
_____
(посада, вчене звання, науковий ступінь, ініціали, прізвище)

Запоріжжя
2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра соціальної педагогіки
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 231 - соціальна робота
Освітня програма: соціальна педагогіка

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри Заверико Н.В.,
кандидат педагогічних наук, професор
«____» _____2024 р.

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Лисенко Наталії Миколаївні
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: «Соціальна підтримка військовослужбовців та членів їхніх сімей в громаді»

керівник роботи Заверико Наталія Віталіївна, кандидат педагогічних наук, професор, завідувач.кафедри соціальної педагогіки та спеціальної освіти
затверджена наказом ЗНУ від «20» лютого 2024 р. №316-с

2. Строк подання студентом роботи: 01 грудня 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи; законодавчі та нормативні документи, наукові статті, монографії тощо за темою кваліфікаційної роботи магістра

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що їх належить розробити) проаналізувати базові поняття дослідження «соціальний захист», «громада», «соціальна підтримка», «військовослужбовці та члени їхніх сімей», «соціальні послуги»; розглянути законодавчу базу щодо соціальних гарантій військовослужбовців та членів їх сімей в особливий період; вивчити методи соціальної підтримки військовослужбовців та членів їхніх сімей; здійснити аналіз держаних програм соціальної підтримки в громаді; визначити ефективність та актуальність методів, що використовуються для соціальної підтримки на державному та місцевому рівні.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Заверико Н.В., професор		
Розділ 1	Заверико Н.В., професор		
Розділ 2	Заверико Н.В., професор		
Розділ 3	Заверико Н.В., професор		
Висновки	Заверико Н.В., професор		
Додатки	Заверико Н.В., професор		

7. Дата видачі завдання 15.11.2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Заходи	Строк виконання	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	квітень-жовтень	виконано
2	Написання вступу	квітень	виконано
3	Написання першого розділу	травень - червень	виконано
4	Написання другого розділу	серпень - вересень	виконано
5	Написання третього розділу	жовтень - листопад	виконано
6	Написання висновків	листопад	виконано
7	Оформлення додатків	листопад	виконано
8	Оформлення роботи, рецензування	грудень	виконано
9	Захист	грудень	виконано

Студентка _____ Лисенко Н.М.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ Заверико Н.В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Лещенко О.Г.
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел (34 позицій), 2 додатків. Обсяг кваліфікаційної роботи – 88 сторінок, з них 71 – основного тексту.

Об’єкт дослідження: соціальна підтримка військовослужбовців та членів їхніх сімей в громаді.

Предмет дослідження: методи соціальна підтримка, що застосовуються для задоволення потреб військовослужбовців та членів їхніх сімей.

Мета дослідження: теоретичні обгрунтувати механізм реалізації соціальної підтримки військовослужбовців та членів їхніх сімей в громаді.

Методи дослідження: вивчення літературних джерел, синтез, оглядово-аналітичний метод, аналіз нормативно-правових актів.

Теоретичне значення роботи полягає у комплексному підході до соціальної підтримки військовослужбовців та членів їхніх сімей в громаді, оскільки є важливим напрямком державної політики.

Практичне значення роботи полягає у розробці програм допомоги військовослужбовцям та членам їхніх сімей в громаді.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ, ГРОМАДА, ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІ ТА ЇХНІ СІМ’Ї, СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА, СОЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ, ПРОГРАМА

SUMMARY

The qualification paper consists of an introduction, 3 chapters, conclusions, a list of information sources (34 positions), and two appendices. The total volume of the qualification paper is 88 pages, including 71 pages of main text.

Research Object: Social support for military personnel and their families in the community.

Research Subject: Methods of social support employed to meet the needs of military personnel and their families.

Research Goal: To define the concept of social protection, understand the essence of social support for military personnel and their families, identify approaches and methods used in social support, and study the components of social support for this category of individuals in the community.

Research Methods: Literature review, synthesis, overview-analytical method, and analysis of legal and regulatory documents.

Theoretical Significance: The study provides a comprehensive approach to social support for military personnel and their families in the community, reflecting a critical aspect of state policy.

Practical Significance: The study contributes to the development of support programs for military personnel and their families within the community.

Chapter 1: «Theoretical Foundations of Social Support for Military Personnel and Their Families» describes the essence of social protection, social guarantees for military personnel, veterans, and their families during special periods, and the specificities of social support for individuals in this category.

Chapter 2: «The Mechanism of Social Support for Military Personnel and Their Families» includes an analysis of state social support programs, a comprehensive approach to assisting individuals in this category at both the state and local levels, and research on social support within the community.

Keywords: Social protection, community, military personnel and their families, social support, social guarantees, program.

ЗМІСТ

Вступ 8
Розділ 1. Теоретичні основи соціального захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей …….....11
1.1. Соціальний захист військовослужбовців та членів їхніх сімей: нормативно-правове забезпечення та сутність..... 11
1.2. Особливості соціальної підтримки військовослужбовців як окремої соціальної групи 19
1.3. Соціальні гарантії військовослужбовців та членів їх сімей в особливий період …….……23
Розділ 2. Соціальна підтримка військовослужбовців та членів їхніх сімей у державному та громадському середовищі..... 35
2.1. Державні програми соціальної підтримки військовослужбовців 35
2.2. Впровадження державної ветеранської політики у громадах…….…41
2.3. Громадський сектор як функціональна одиниця соціальної підтримки 49
Розділ 3. Механізм соціальної підтримки військовослужбовців та членів їхніх сімей 54
3.1. Організація та здійснення підтримки військовослужбовців та членів їхніх сімей в громадах…….....54
3.2. Дослідження соціальної підтримки військовослужбовців та членів їхніх сімей в Андрівській сільській територіальній громаді…….....63
Висновки.....68
Список використаних джерел.....72
Додатки..... 77

ВСТУП

Актуальність дослідження. У зв’язку із повномасштабним військовим вторгненням російської федерації в Україну одним із першочергових завдань держави є комплексна підтримка військовослужбовців та членів їх сімей.

Події, що відбуваються в країні, потребують значного посилення системи соціального захисту та допомоги різним категоріям жителів громади. Особливої уваги, потребує фінансова та інша соціальна підтримка військовослужбовців, їх сімей та членів сімей загиблих військовослужбовців у вирішенню ряду питань соціально-побутових і матеріальних потреб. Це пов’язано з тим, що значно збільшилась кількість військовослужбовців Збройних сил України та інших військових формувань за рахунок мобілізованих і резервістів із числа цивільного населення, крім того зросла потреба у соціальному захисті родин загиблих, зниклих безвісти та полонених військовослужбовців.

Внаслідок збройної агресії російської федерації проти України військовослужбовці несуть високий ризик ушкодження здоров’я чи навіть загибелі. Через введення військового стану в країні неможливо повністю оцінити рівень втрат та порахувати кількість поранених військовослужбовців, що потребують фізичної чи психологічної реабілітації. Розуміємо, що з кожним днем протистояння число таких осіб збільшується. Крім того, зростає кількість військовослужбовців, які матимуть потребу в реабілітації та адаптації після участі в бойових діях та попит на ряд соціальних послуг. Таким чином, ці військовослужбовці створюють окрему соціальну групу населення, що вимагає окремої уваги та підтримки з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, волонтерських організацій та благодійних фондів. Тому, в громадах на місцевому рівні потрібно готувати відповідні стратегії та програми для реалізація комплексу взаємопов’язаних заходів, що спрямовані на

розв’язання проблем у сфері соціального захисту військовослужбовців, їх сімей та членів сімей загиблих військовослужбовців.

Об’єкт дослідження: соціальна підтримка військовослужбовців та членів їхніх сімей в громаді.

Предмет дослідження: види соціальної підтримки, методи, які використовуються для задоволення потреб військовослужбовців та членів їхніх сімей.

Мета дослідження: теоретичні обгрунтувати механізм реалізації соціальної підтримки військовослужбовців та членів їхніх сімей в громаді.

Соціальна підтримка військовослужбовців та членів їхніх сімей полягає в тому, щоб відновити фізичні й психічні сили тих, кому надається допомога; теоретично обґрунтувати принципи, методи та умови реалізації соціальної допомоги цієї категорії осіб; надання допомоги в економічному та соціальному аспекті суспільного життя військовослужбовців, ветеранів війни,сімей загиблих (померлих, зниклих безвісти за особливих обставин) військовослужбовців на місцевому рівні в громаді.

Згідно з поставленою метою визначаємо такі основні завдання кваліфікаційної роботи:

1. Проаналізувати базові поняття дослідження «соціальний захист», «громада», «соціальна підтримка», «військовослужбовці та члени їхніх сімей», «соціальні послуги».

2. Розглянути законодавчу базу щодо соціальних гарантій військовослужбовців та членів їх сімей в особливий період.

3. Вивчити методи соціальної підтримки військовослужбовців та членів їхніх сімей.

4. Здійснити аналіз держаних програм соціальної підтримки в громаді.

5. Визначити ефективність та актуальність методів, що використовуються для соціальної підтримки на державному та місцевому рівні.

Гіпотеза дослідження. Передбачаємо, що вивчення найпоширеніших методів та визначення рівня їх ефективності допоможе органам місцевого

самоврядування в реалізації завдань державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей.

Методи дослідження використані в роботі: вивчення наукових та літературних джерел, синтез, класифікація та оглядово-аналітичний метод, аналіз нормативно-правових актів в соціальній сфері.

Практичне значення отриманих результатів. Дослідження полягає у вивченні нормативної бази, аналізі методів соціального захисту, розроблені програми соціальної підтримки військовослужбовців та членів їхніх сімей в громаді. Результати дослідження дають змогу оцінити ефективність надання допомоги військовослужбовцям та членам їхніх сімей на місцевому рівні, звернути увагу на особливості та специфіку надання соціальних послуг військовослужбовцям та членам їхніх сімей.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХНІХ СІМЕЙ

1.1. Соціальний захист військовослужбовців та членів їхніх сімей: нормативно-правове забезпечення та сутність

Державна політика у сфері соціального захисту є одним із головних напрямів цілісної системи та важливим чинником забезпечення життєвих потреб населення. Вона відіграє особливу роль як у суспільному розвитку, так і у розвитку держави загалом. В умовах воєнного стану дана сфера наділена важливим значенням, оскільки значної уваги з боку держави вимагають вразливі соціальні групи, в тому числі військовослужбовців та члени їхніх сімей. Треба зазначити, що від злагодженого механізму надання соціальної підтримки військовослужбовців залежить рівень національної безпеки.

Виходячи з положень статті 46 Конституції, держава зобов’язується вжити відповідних заходів, спрямованих на соціальний захист громадян, які б забезпечували належний рівень життя. Розуміння поняття соціального захисту, визначеного на конституційному рівні, здійснюється на основі відповідних принципів, які мають бути покладені в основу формування соціальної політики. Принципи соціального захисту є необхідними для визначення певної стратегії здійснення соціального забезпечення тієї чи іншої категорії осіб. Окреслення чітких принципів соціальної підтримки військовослужбовців та члени їхніх сімей допоможе правильно зрозуміти сутність законодавства про соціальний захист та визначити основні напрямки роботи з такою категорією осіб.

Аналіз наукової літератури показує, що деякі вчені зазначають, що соціальний захист населення – це державна підтримка певних категорій населення, які можуть зазнавати негативного впливу ринкових процесів, забезпечення відповідного рівня життя шляхом надання правової, фінансової,

матеріальної допомоги окремим громадянам (найбільш вразливим верствам населення), а також створення соціальних гарантій для економічно активної частини населення, забезпечення прийнятних для країни умов життя та праці громадян, у тому числі через установлення соціальних стандартів. [1] Серед основних ознак соціального захисту членів сімей військовослужбовців слід назвати:

1) наявність спеціального законодавства, яке визначає особливості соціального захисту даної категорії осіб;

2) урахування умов і ситуацій, що сприяють виникненню юридичних фактів для здійснення соціального захисту членів сімей військовослужбовців;

3) державна політика щодо соціального захисту військовослужбовців має враховувати також соціальний захист членів їх сімей;

4) даний соціальний захист включає в себе пільги, гарантії, а також інші види матеріального забезпечення.

Соціальний захист в широкому розумінні цього терміну є окремою ланкою суспільних відносин, що існують у державно організованому суспільстві з приводу забезпечення достатніх можливостей особистості для її всебічного розвитку і нормальної життєдіяльності.

Сутність соціального захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей, як окремою категорії, виражається в наступному: аспекти та напрямки соціального захисту визначаються специфікою військової служби, а головною цілю здійснення соціальної роботи з особами даної категорії – відновлення фізичних і психічних сил для їх подальшого нормального життя. Враховуючи масштаби проведення мобілізації в країні, повернення військовослужбовців із численними пораненнями, контузіями та нестабільним психологічним станом, втрати особового складу на війні та отримання каліцтва можна говорити про те, що соціальний захист та підтримка як самих військовослужбовців, так і членів їх сімей стає одним із найбільш важливих напрямків соціальної політики. Соціальна захищеність військовослужбовців та членів їх сімей в умовах воєнного стану стала важливою складовою зміцнення морально-психологічного

стану особового складу Збройних сил України та інших військових формувань, що зрештою виявляється у підвищенні їх боєготовності та боєздатності.

До основних принципів соціального захисту військовослужбовців та члени їхніх сімей віднесено: принцип законності та верховенства права; принцип соціальної справедливості; принцип неупередженості; принцип гуманізму тощо.

Соціальна підтримка як форма соціального захисту становить систему державної підтримки населення, що надається за рахунок державного та місцевого бюджетів або інших джерел фінансування, у певних випадках, визначених законами. Підставою для її надання є складні життєві обставини, що об’єктивно порушують нормальну життєдіяльність особи, наслідки яких вона не може подолати самостійно. Соціальна підтримка надається у вигляді матеріальної допомоги, соціального обслуговування, пільг та субсидій окремим категоріям населення в індивідуальному порядку. Вид, форма і розмір соціальної підтримки залежать від особливостей кожного окремого випадку.

Соціальна підтримка – це система заходів з матеріального забезпечення громадян, які не набули з різних причин юридичного права на пенсії та інші види допомог, але потребують соціальної допомоги і не можуть самостійно вийти із скрутного становища.

Соціальна підтримка надається за принципами адресності; доступності отримання; добровільності; гуманності; надання соціальної допомоги на основі встановлених соціальних стандартів у розмірах та на рівні, що відповідає потребам особи й обумовлюється економічними можливостями держави; цільового використання коштів, призначених для надання соціальної допомоги; безповоротності соціальної допомоги.

Для посилення соціальної підтримки необхідними є наступні заходи: інтеграція програми пільг на оплату житлово-комунальних послуг з програмою житлових субсидій; внесення законодавчих змін до правил надання субсидій; запровадження непрямих методів оцінювання доходів громадян, які

претендують на одержання соціальної підтримки; урахування рівня доходів при наданні всіх видів пільг тощо.

Щодо законодавчої бази соціального захисту військовослужбовців і членів їх сімей, то правові засади соціального захисту військовослужбовців сьогодні регламентуються Конституцією України, відповідними законами та іншими нормативно-правовими актами. Можемо визначити дві групи законів та інших нормативно-правових актів, які регламентують проблеми соціального захисту: загальні закони, які визначають державну політику та регулюють відносини у сфері соціального захисту; спеціальні нормативно-правові акти, які регламентують соціальний захист військовослужбовців і членів їх сімей або вирішення конкретних соціальних проблем.

До першої групи відноситься законодавча база щодо соціального захисту населення, що складається зі значної кількості нормативно-правових актів, котрі пов’язані зі забезпеченням соціальної підтримки громадян. Одними із таких законів є:

Закон України «Про соціальні послуги», який визначає основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних наслідків, особам/сім’ям, які перебувають у складних життєвих обставинах;

Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім’ям», який визначає критерії призначення державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім’ям та порядок її надання;

Закон України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю та особам похилого віку», який встановлює порядок надання державної соціальної допомоги особам з інвалідністю та особам похилого віку;

Закон України «Про державну підтримку сімей з дітьми», який встановлює порядок надання державної підтримки сім’ям з дітьми та види допомоги.

До другої групи законів України належить доволі велика кількість законодавчих актів, розроблених в Україні протягом останніх років. Соціальний захист військовослужбовців в Україні, як окремої соціальної категорії, є передбаченим чинним законодавством комплексом своєчасних, обґрунтованих, а також невідкладних заходів, спрямованих на запобігання різного роду соціально ризикованого впливу на військовослужбовців (обумовленого їхнім правовим становищем і фактичним контекстом їхньої життєдіяльності; характером виконання службових обов'язків; станом організації та забезпечення державою та суспільством військової служби), внаслідок чого відбувається формування необхідного рівня соціально безпечного становища військовослужбовця (в окремих випадках - членів його сім'ї), на якого були спрямовані відповідні заходи соціально-захисного характеру.

В Україні правовий статус військовослужбовців, як окремої категорії, визначається законами України, указами Президента України, постановами Верховної Ради України, актами Кабінету Міністрів України та іншими нормативно-правовими актами.

Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» визначає поняття «військовослужбовці» як особи, що проходять військову службу. Під військовою службою розуміється державна служба особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України (за винятком випадків, визначених законом), іноземців та осіб без громадянства, пов'язаній із обороною України, її незалежності та територіальної цілісності. [2]

Зважаючи на відсутність в літературі цілісного і комплексного підходу до бачення процесів повернення військовослужбовців та ветеранів війни до соціального життя, доцільним є дослідження способів вирішення даної проблеми на основі законодавчої бази, що прямо чи опосередковано регулює відносини в досліджуваній сфері.

Законодавство про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей базується на Конституції України і складається з :

Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 р. №3551-XII;

Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20.12.1991р. №2011-XII;

Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 №389-VIII;

Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення сім'ям військовослужбовців, захоплених у полон або заручниками, а також інтернованих у нейтральних державах або безвісно відсутніх» від 30.11.2016 р. №884;

Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання та позбавлення статусу учасника бойових дій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення чи у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України» від 20.08. 2014 р. №413;

Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення комплексного огляду системи соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України» від 10.06.2022 р. №663.

Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку сімейних обставин та інших поважних причин, що можуть бути підставою для

звільнення громадян з військової служби та із служби осіб рядового і начальницького складу».від 12.06.2013 р. №413;

Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку та умов виплати деяким категоріям військовослужбовців одноразової грошової допомоги у разі звільнення з військової служби» від 17.09.2014 р. №460;

Постанови Кабінету Міністрів України «Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб» від 30.08.2017 р. №704;

Наказу Міністерства оборони України «Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам» від 07.06.2018 р. №260.

Аналіз нормативно-правових актів показує, що соціальний захист військовослужбовців та членів їхніх сімей регламентується як загальними нормами так і спеціальними. Так, Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» соціальним захистом військовослужбовців визначає діяльність (функцію) держави, спрямовану на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності та статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі. Це право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, у старості, а також в інших випадках, передбачених законом. [3]

Реалізація соціальної підтримки військовослужбовців та членів їхніх сімей відбувається через надання соціальної допомоги, пільг та компенсацій. Реалізація принципів та основних напрямів соціальної політики здійснюється через: соціальний захист як систему гарантованих Конституцією України економічних, соціальних та правових заходів щодо забезпечення особам, які потрапили у складні життєві обставини, умов для подолання цих обставин та

можливості рівної участі у житті суспільства.·Соціальний захист надається у вигляді матеріальної допомоги, соціального обслуговування та послуг, необхідних особам, які недостатньо захищені у соціальному плані, для їх адаптації до оточення та повноцінного життя у суспільстві

Проведений аналіз норм чинного законодавства України, які покликані забезпечити захист конституційних прав і свобод громадян під час воєнного стану, дозволяє стверджувати, що питання їх гарантування і реалізації достатньо детально врегульовані для такої категорії як військовослужбовці, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України.

Отже, соціальний захист військовослужбовців в Україні є реалізацією, по-перше, обов'язків суб'єктів владних повноважень, з одного боку, забезпечувати обороноздатність держави, а з іншого - реалізовувати соціальну функцію, забезпечуючи таким чином належний рівень соціальної безпеки військовослужбовців у рамках наявних форм соціального захисту, з використанням відповідних способів, методів та засобів соціального захисту, що передбачені чинним законодавством та узгоджуються із вимогами принципів права. По-друге, соціальний захист військовослужбовців є реалізацією невід'ємного права кожного військовослужбовця в Україні на гідний рівень соціальної безпеки (наскільки це можливо, залежно від умов, у яких перебуває військовослужбовець), відповідно до чинних норм та принципів права.

На підставі проаналізованих наукових положень та нормативно-правових актів можно визначити, що соціальне забезпечення військовослужбовців – це діяльність держави, що чітко регламентується чинним законодавством, спрямована на встановлення системи соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення потреб військовослужбовців та членів їхніх сімей. Водночас сутність соціальної підтримки військовослужбовців полягає в особливості та змісту соціального статусу військовослужбовців, що полягає в необхідності надання їм належного соціального забезпечення, встановленого на законодавчому рівні.

1.2. Особливості соціальної підтримки військовослужбовців як окремої соціальної групи

В зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» (зі змінами), затвердженого Законом України від 24.02.2022 №2102-IX, введено воєнний стан, що діє по теперішній час. На виконання законів України «Про правовий режим воєнного стану», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про оборону України», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку», з метою доукомплектування Збройних сил України та інших військових формувань в громадах проводяться заходи з мобілізації відповідно до обсягів призову людських ресурсів. Отже, кількість військовослужбовців збільшується за рахунок військовозобов'язаних та резервістів із числа цивільного населення. Таким чином, ці військовослужбовці створюють окрему соціальну групу, що вимагає соціальної підтримки з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, волонтерських та інших організацій, благодійних фондів тощо.

Військовослужбовець – це особа, яка проходить військову службу, що є державною службою особливого характеру, в одному із військових формувань України або іншому державному органі, створеному відповідно до чинного законодавства України для забезпечення національної безпеки і оборони держави. Особливості військової служби полягають у покладенні на військовослужбовців обов'язків з підготовки до збройного захисту України, пов'язаних з необхідністю безумовного виконання поставлених завдань у будь-яких умовах, у тому числі в умовах з підвищеним ризиком для життя та здоров'я. Крім того, військовослужбовці мають певні обмеження своїх основних прав та свобод, зокрема таких, як свобода пересування, вибір місця

проживання, участь у діяльності політичних партій, страйках та демонстраціях, заняття підприємництвом.

Соціальна підтримка військовослужбовців та членів їх сімей розглядається як поєднання належного матеріального забезпечення та здійснення соціального супроводу, що реалізується шляхом надання певних соціальних послуг, серед яких: консультації військовослужбовців та членів їх сімей з питань реалізації належних їм пільг і гарантій; соціальної реабілітації та адаптації; підготовки військовослужбовців до цивільного життя після звільнення з військової служби тощо. [4] Соціальна допомога здійснюється через надання інформаційних послуг та психологічної допомоги (консультування, підтримка, діагностика, корекція, реабілітація). При цьому визнано домінуючим принципом інтеграцію індивідуального підходу з комплексною допомогою особистості.

Соціальна підтримка – це система заходів з матеріального забезпечення за рахунок державного та місцевого бюджетів або інших джерел фінансування, та надання соціальних послуг, які надаються військовослужбовцям та членам їх сімей, родинам загиблих, зниклих безвісти та полонених.

Соціальні послуги членам сімей військовослужбовців надаються в порядку, визначеному чинним законодавством України, що визначає умови та зміст допомоги, належної сім’ям та особам, які потребують сторонньої допомоги для поліпшення якості їхньої життєдіяльності. Такі послуги можуть надаватись як періодично (за зверненням або за необхідності), так і шляхом здійснення соціального супроводу (забезпечення комплексної допомоги у вирішенні проблем). Надаються такі послуги за індивідуальним підходом, що враховує потреби кожної особи/сім’ї, за принципом добровільності вибору отримання чи відмови від соціальних послуг та з урахуванням терміну, необхідного для вирішення проблем. [5]

Відповідно до положень Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їхніх сімей», а також норм інших актів

законодавства України, щодо військовослужбовців та членів їхніх сімей застосовуються такі способи соціального захисту:

1) соціальні послуги, які відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» є діями, спрямованими на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або ж на мінімізацію їхніх негативних наслідків для військовослужбовців (членів їхніх сім'ї), котрі у них перебувають. Серед таких послуг можемо назвати, наприклад, соціальну та професійну адаптацію; санаторно-курортне лікування та відпочинок військовослужбовців і членів їхніх сімей; психологічну, медико-психологічну реабілітацію; безоплатну кваліфіковану медичну допомогу у військово-медичних закладах охорони здоров'я; організацію та здійснення протезування (та/або ортезування). Оскільки характер служби військовослужбовців пов'язується з численними соціальними ризиками, а також перебуванням в умовах екстремальної загрози їхньому життю і здоров'ю, під час виконання службових завдань та після завершення служби військовослужбовці можуть опинитись у стані соціальної вразливості, що характеризується перебуванням у складних життєвих обставинах (наприклад, у результаті поранення, контузії, інвалідності тощо). У результаті цього держава в межах відповідних форм соціального захисту застосовує соціальнозахисні заходи, які попереджають потрапляння військовослужбовця (членів його сім'ї) у стан соціальної вразливості, а в разі, коли це не вдалось досягти — заходи, спрямовані на виведення військовослужбовця (членів його сім'ї) з відповідного стану задля того, щоб військовослужбовець міг у майбутньому жити повноцінним соціальним життям;

2) соціальна допомога, яка постає як періодичні або ж регулярні заходи, реалізація яких має сприяти усуненню або зменшенню соціальної вразливості військовослужбовця (членів його сім'ї). Слід зауважити, що соціальна допомога військовослужбовцю може бути двох видів. Перший - грошова й виявляється, приміром, у матеріальній допомозі для вирішення соціально-побутових питань, грошовій допомозі на оздоровлення, матеріальній допомозі

при отриманні поранення, матеріальній допомозі при оплаті житлово-комунальних послуг та ін. Другий - забезпечення різного роду технічними та ін. засобами, використання яких військовослужбовцем сприяє зменшенню (чи усуненню) його соціальної вразливості (наприклад, у разі, коли військовослужбовець набув інвалідність, він може отримати необхідні йому протезно-ортопедичні вироби, звукопідсилювальну апаратуру та сигналізатори тощо);

3) пільги, які надаються військовослужбовцям на підставі чинного законодавства, з метою компенсації певних обмежень їхніх прав і свобод, пов'язаних із перебуванням на військовій службі та стимулюванням зацікавленості в її проходженні. Серед таких пільг можемо назвати, зокрема: продовольче, речове та інше матеріальне забезпечення за встановленими нормами; відшкодування вартості проїзду до (і назад) центрів надання безоплатної психологічної, медико-психологічної реабілітації тощо.

Державна політика у сфері соціального захисту військовослужбовців, ветеранів війни та членів їхніх сімей, членів сімей загиблих (померлих) військовослужбовців формується та реалізується на принципах соціальної справедливості під час встановлення обсягу пільг та гарантій, комплексності під час формування та реалізації заходів адаптації ветеранів війни до мирного життя, належного фінансового забезпечення передбачених законом пільг та гарантій зазначеній категорії громадян, відкритості та рівного доступу до інформації про державні пільги та гарантії, механізми їх реалізації, доступу до реалізації права на отримання всіх пільг та гарантій, прозорості та підзвітності діяльності органів державної влади, їх посадових осіб у сфері соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) захисників та захисниць України. [6]

Отже, одним з найважливіших завдань держави є забезпечення військовослужбовців усім необхідним для виконання завдань із відсічі ворогу, при цьому держава гарантує належний рівень матеріально-технічного

забезпечення, водночас чинне законодавство передбачає і ряд пільг та соціальних гарантій, які не пов’язані із безпосереднім виконанням бойових завдань, а спрямовані на соціальну підтримку військовослужбовців та членів їх сімей.

1.3. Соціальні гарантії військовослужбовців та членів їх сімей в особливий період

Соціальний захист військовослужбовців - діяльність держави, спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі. [3] Військовослужбовці та члени їх сімей мають право на пільги, гарантії та компенсації, встановленими законами та іншими нормативно-правовими актами, а також рішеннями органів місцевого самоврядування.

Конституція України визначає необхідні правові основи для регулювання соціального захисту військовослужбовців. Так, стаття 17 Конституції України визначає гарантії соціального захисту військовослужбовців: «Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їх сімей». Саме вказані конституційні положення є правовою основою для інших законодавчих актів щодо соціального захисту військовослужбовців.

Військовослужбовці та члени їх сімей користуються усіма правами і свободами людини та громадянина, гарантіями цих прав і свобод, закріпленими в Конституції України та законах України, з урахуванням особливостей, встановлених законами. У зв’язку з особливим характером

військової служби, яка пов’язана із захистом Вітчизни, військовослужбовцям надаються визначені законом пільги, гарантії та компенсації.

Державні гарантії захисту соціальних прав включають: загальний соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей, соціальний соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей в особливий період (зокрема під час воєнного стану в Україні) та міжнародний аспект соціального захисту військовослужбовців (стандарти НАТО).

Соціальний захист членів сімей військовослужбовців є різновидом загального соціального захисту населення, що є одним із основних напрямів соціальної політики держави. Слід мати на увазі, що чинне законодавство України не містить визначення поняття «соціальний захист членів сімей військовослужбовців». В нормативно-правових актах лише зазначається, що «держава гарантує військовослужбовцям та членам їх сімей соціальний і правовий захист відповідно до законів та прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів». З аналізу правових норм щодо соціального захисту та з урахуванням соціального статусу військовослужбовців і членів їх сімей в суспільстві, можна зробити припущення, що соціальний та правовий захист членів сімей військовослужбовців слід розуміти як діяльність держави, яка спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб членів сімей військовослужбовців відповідно до особливого виду їх правового статусу в суспільстві. Це право реалізується шляхом практичного забезпечення державних гарантій у разі: повної, часткової або тимчасової втрати працездатності; втрати годувальника; безробіття з незалежних від них обставин; у старості; в інших випадках, передбачених законодавством.

До членів сім’ї військовослужбовця належать: дружина (чоловік), їхні діти і батьки. Діти є членами сім’ї незалежно від того, чи є це діти будь-кого з подружжя, спільні або усиновлені, народжені в шлюбі або позашлюні. Членами сім’ї військовослужбовця може бути визнано й інших

осіб за умов постійного проживання разом із суб'єктом права на пільги і ведення з ним спільного господарства. Вимога ведення спільного господарства із суб'єктом права на пільги з оплати за користування житлом і комунальними послугами застосовується не завжди, лише в передбачених законом випадках.

Основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей визначаються Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». Загалом законодавство про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей базується на Конституції України і складається з цього Закону та інших нормативно-правових актів. Обов'язковими складовими систем такого захисту мають бути такі чинники: врахування умов і ситуацій, що сприяють виникненню юридичних фактів, які делегують здійснення соціального захисту членів сімей військовослужбовців; соціальний захист включає в себе пільги, гарантії, а також інші види матеріального забезпечення.

Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» визначає правовий статус ветеранів війни, забезпечує створення належних умов для їх життєзабезпечення, сприяє формуванню в суспільстві шанобливого ставлення до них. Аналізуючи норми цього закону, можна зробити висновок, що його дія поширюється на:

1) ветеранів війни;

2) учасників бойових дій;

3) осіб з інвалідністю внаслідок війни;

4) учасників війни;

5) сім'ї загиблих (померлих) ветеранів війни;

6) сім'ї загиблих (померлих) захисників і захисниць України.

Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» передбачено соціальні гарантії військовослужбовців та членів їх сімей в особливий період. Вдова (вдівець), батьки загиблого або померлого військовослужбовця, а також дружина

(чоловік), у разі якщо вона (він) не взяла (не взяв) інший шлюб, та її (його) неповнолітні діти або повнолітні діти - особи з інвалідністю з дитинства, батьки військовослужбовця, який пропав безвісти під час проходження військової служби, мають право на пільги, передбачені цим Законом.

Особливий період - період, що настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій. [7]

Базовим нормативно-правовим актом, який встановлює єдину систему правових і соціальних гарантій, що забезпечує реалізацію конституційних прав і свобод військовослужбовцям та членам їх сімей є Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». Відповідно до положень цього Закону військовослужбовці та члени їх сімей мають право на: отримання матеріального забезпечення, надання відпустки, забезпечення службовими жилими приміщеннями, отримання медичної допомоги, на першочергове надання місця у загальноосвітніх та дошкільних навчальних закладах і дитячих оздоровчих таборах незалежно від форм власності за місцем проживання їх сімей, на санаторно-курортне лікування та відпочинок у санаторіях, безоплатний проїзд залізничним, повітряним, водним та автомобільним (за винятком таксі) транспортом.

Військовослужбовцям, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період та підлягають звільненню з військової служби у порядку і терміни, визначені рішенням Президента України, або у зв’язку з оголошенням демобілізації, надається відпустка. У разі загибелі (смерті) військовослужбовців грошова компенсація за всі не використані ними за час проходження військової служби дні щорічних основної та додаткової відпусток, передбачених Законом України «Про відпустки», виплачується членам сімей загиблих (померлих) військовослужбовців,

Військовослужбовці мають право на безоплатну медичну допомогу у військово-медичних закладах охорони здоров'я. Крім того, держава забезпечує безоплатну психологічну допомогу особам, які брали безпосередню участь у здійсненні заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку із збройною агресією російської федерації проти України, чи виконували службово-бойові завдання в екстремальних (бойових) умовах

Особи, які звільняються або звільнені з військової служби з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, члени сімей таких осіб, члени сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, члени сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України, визначені Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», мають право на безоплатну психологічну допомогу. Організація психологічної допомоги зазначеним особам провадиться центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері соціального захисту ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб та членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) захисників і захисниць України. Порядок та умови надання психологічної допомоги визначаються Кабінетом Міністрів України.

У період дії воєнного стану військовослужбовці, які брали безпосередню участь у здійсненні заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, перебуваючи безпосередньо в районах здійснення зазначених заходів, можуть бути направлені відповідно до висновку військово-лікарської комісії для подальшого надання їм медичної допомоги або проведення медико-психологічної реабілітації до медичних закладів, розташованих за межами України.

Військовослужбовці під час лікування та реабілітації у закладах охорони здоров’я всіх форм власності та підпорядкування забезпечуються за рахунок державного бюджету щоденним харчуванням.

Військовослужбовці та члени їх сімей мають право не більше одного разу на рік на санаторно-курортне лікування та відпочинок у санаторіях, будинках відпочинку, пансіонатах і на туристських базах Міністерства оборони України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів з пільговою оплатою вартості путівок у розмірах та порядку, встановлених Кабінетом Міністрів України. Військовослужбовцям, які направляються до санаторно-курортного закладу для продовження лікування відповідно до висновку військово-лікарської комісії після стаціонарного лікування в госпіталі, путівки надаються безоплатно.

Військовослужбовці-жінки користуються всіма пільгами, передбаченими законодавством з питань соціального захисту жінок, охорони материнства і дитинства. Ці пільги поширюються на батьків з числа військовослужбовців, які виховують дітей без матері (у разі її смерті, позбавлення батьківських прав, на час перебування у лікувальному закладі охорони здоров’я та в інших випадках відсутності материнського піклування про дітей).

Забезпечення жилими приміщеннями в разі потреби поліпшення житлових умов сімей військовослужбовців, які брали безпосередню участь в антитерористичній операції або забезпеченні її проведення, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації або забезпеченні їх здійснення та загинули (померли) або пропали безвісти, здійснюється за рахунок коштів державного бюджету в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Військовослужбовці мають право на навчання (у тому числі на отримання післядипломної освіти) у військових навчальних закладах, відповідних підрозділах підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації військовослужбовців.

Членам сімей військовослужбовців, які проходять військову службу в особливий період, гарантується виплата грошового забезпечення цих військовослужбовців у разі неможливості ними його отримання під час участі у бойових діях та операціях. У такому разі виплата грошового забезпечення здійснюється членам сімей військовослужбовців.

Грошове забезпечення виплачується таким членам сімей військовослужбовців: дружині (чоловіку), а в разі її (його) відсутності – повнолітнім дітям, які проживають разом з нею (ним), або законним представникам (опікунам, піклувальникам) чи усиновлювачам неповнолітніх дітей (осіб з інвалідністю з дитинства – незалежно від їх віку), а також особам, які перебувають на утриманні військовослужбовців, або батькам військовослужбовців рівними частками, якщо військовослужбовці не перебувають у шлюбі і не мають дітей. Виплата грошового забезпечення цим членам сімей здійснюється до повного з'ясування обставин захоплення військовослужбовців у полон або заручниками, інтернування військовослужбовців або їх звільнення, або визнання їх у встановленому законом порядку безвісно відсутніми чи померлими. У всіх випадках виплата грошового забезпечення здійснюється не більше ніж до дня виключення військовослужбовця зі списків особового складу військової частини.

Соціальної підтримки та допомоги потребують військовослужбовці, члени їхніх родин, які звільнені з полону. Військовослужбовці, які визволені з ворожого полону, одразу після визволення отримують соціальні послуги у спеціалізованих центрах реінтеграції або у закладах охорони здоров'я. Ця підтримка продовжується і після повернення осіб до місця їхнього постійного проживання. Родинам звільнених осіб надаються соціальні послуги як під час перебування їх близьких у полоні, так і після їхнього звільнення. Кожній звільненій особі та членам її сім'ї призначається фахівець соціальної сфери або кейс-менеджер, який координує надання соціальних послуг та іншої допомоги, спрямованої на успішну реінтеграцію в цивільне життя.

З метою забезпечення ефективного відновлення та адаптації осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, з числа осіб даної категорії, після їх звільнення проводяться відновлювальні (постізоляційні, реінтеграційні) заходи, заходи з адаптації, підтримки (супроводу). Гарантії даної категорії визначені Законом України «Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей». [8] Соціальна послуга чи послуги визначаються індивідувально до потреби кожної окремої людини чи родини, а саме:

- консультування по всім видам підтримки, державних гарантій та можливостей, які надаються звільненим особам та членам їх родин державою, органами місцевого самоврядування, бізнесом, громадськими та іншими організаціями. Це допоможе зорієнтуватися особам даної категорії у великому обсязі наявної інформації, залучити необхідну підтримку та суттєво заощадити час її пошуку;

- представництво інтересів включає ведення переговорів, листування від імені звільненої особи/ членів сім'ї з метою оформлення або відновлення документів, реєстрації місця проживання або перебування; допомоги у розшуку рідних та близьких, відновленні родинних та соціальних зв'язків; для забезпечення допоміжними засобами реабілітації, оздоровлення, лікування залежностей, встановлення груп інвалідності, прилаштування житлових умов в зв'язку з пораненням (інвалідністю) та іншим;

- догляд вдома включає допомогу в самообслуговуванні за місцем проживання особам з порушенням функціонування з числа звільнених осіб або членів їх родин, прибирання житла, прання речей, заготовку дров, ремонт одягу та інше;

- соціальний супровід у складних життєвих обставинах допомагає з комплексними запитами, які потребують залучення інших організацій, довготривалого вирішення проблем, одночасного надання багатьох соціальних послуг;

- соціальна адаптація після повернення військо службовців з полону допомагає пристосуватися до звичайного життя з врахуванням набутого досвіду та включає психологічну допомогу, відновлення соціальних зв'язків та сімейних стосунків, налагодження стосунків з дітьми, психологічну допомогу, групи взаємодопоги, допомогу у працевлаштуванні / перенавчанні, переоблаштуванні житла для осіб з інвалідністю та інше;

- соціальна реабілітація – стаціонарна/напівстаціонарна послуга для осіб з порушенням функціонування, яка передбачає навчання, формування, розвиток і підтримку соціально-побутових навичок, надання допомоги у забезпеченні технічними та іншими засобами реабілітації, навчання навичкам користування ними; психологічну підтримку; нормалізацію психосоціального стану і підвищення якості життя; організацію дозвілля тощо;

- послуга паліативного догляду щодо створення умов для проживання / перебування; догляд; спостереження за станом здоров'я; сприяння наданню медичних послуг; допомога у забезпеченні технічними засобами реабілітації, навчання навичкам користування ними; навчання членів сім'ї догляду; допомога у веденні домашнього господарства;

- транспортні послуги - забезпечення перевезення маломобільних осіб спеціальним транспортним засобом, соціальним таксі, із супроводжуючим або придбання (компенсація) вартості палива;

- фізичний супровід осіб з інвалідністю - надання допомоги при переміщенні у громадських місцях і транспорті для відвідування органів державної влади та місцевого самоврядування, установ, організацій та закладів освіти, надавачів медичних, соціальних та реабілітаційних послуг та інших;

- переклад жестовою мовою - переклад жестовою мовою (у тому числі з використанням знакових систем) та словесною мовою під час відвідування людьми з порушеннями слуху та мовлення адміністративних органів;

- персональний асистент - допомога та догляд, фізичний супровід для забезпечення самостійності та інтеграції у суспільство; сприяння реалізації

прав у сферах соціального захисту, зайнятості, охорони здоров'я, освіти, доступність інфраструктури та інші.

Відповідно до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» за військовослужбовцями, захопленими в полон або заручниками, а також інтернованими в нейтральних державах або безвісно відсутніми, зберігаються виплати в розмірі посадового окладу за останнім місцем служби, окладу за військовим званням, надбавки за вислугу років, інших щомісячних додаткових видів грошового забезпечення постійного характеру та інші види грошового забезпечення з урахуванням зміни вислуги років та норм грошового забезпечення. Сім'ям зазначених військовослужбовців щомісячно виплачується грошове забезпечення, в тому числі додаткові та інші види грошового забезпечення, у порядку та в розмірах, що встановлюються Кабінетом Міністрів України. Виплата грошового забезпечення членам сімей військовослужбовців, які добровільно здалися в полон, самовільно залишили військові частини (установи, організації), місця служби або дезертирували, не здійснюється.

Соціальні гарантії для членів сімей військовослужбовців передбачають пріоритетне працевлаштування та залишення на роботі при скороченні чисельності працівників, першочергове направлення на професійну підготовку та підвищення кваліфікації, грошова допомога дружинам (чоловікам) при розірванні трудового договору у зв'язку з переведенням чоловіка (дружини) на службу в іншу місцевість. Тобто, якщо члену сім'ї військовослужбовця довелось звільнятись з місця постійної роботи через переїзд на нове місце служби, і там не виходить працевлаштуватись, держава забезпечує соціальний захист таких осіб. Крім того передбачено, що Кабінетом Міністрів України, місцевими радами, підприємствами, установами, організаціями можуть встановлюватися й інші пільги та гарантії соціального захисту сімей військовослужбовців.

У відповідності до законодавства України, військовослужбовці та члени їх сімей також користуються пільгами безоплатного проїзду на всіх видах

міського транспорту. До цієї ж категорії відносяться військовослужбовці, які стали особами з інвалідністю внаслідок бойових дій, учасники бойових дій та прирівняні до них особи, а також батьки військовослужбовців, які загинули, померли або пропали безвісти під час проходження військової служби. Окрім цього, зазначені особи мають право на 50% знижку при користуванні міжміським залізничним, повітряним, водним та автомобільним транспортом.

Одноразова грошова допомога у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців - гарантована державою виплата, що здійснюється особам, які мають право на її отримання. Сім'ям загиблих військовослужбовців виплачується одноразова грошова допомога, яка розподіляється рівними частками на всіх отримувачів, передбачених Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (члени сім'ї, батьки та утриманці).

Відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» гарантує виплату пенсій пенсіонерам, у разі призову їх на військову службу під час мобілізації, на особливий період на час такої служби.

Слід зазначити, що відповідна система соціальних і правових гарантій не поширюється на членів сімей військовослужбовців, які загинули чи померли під час проходження військової служби внаслідок вчинення ними злочину чи адміністративного правопорушення, або якщо загибель (смерть) військовослужбовця сталася внаслідок вчинення ними дій у стані алкогольного, наркотичного або токсичного сп'яніння, чи є наслідком навмисного заподіяння собі військовослужбовцем, військовозобов'язаним чи резервістом тілесного ушкодження (стаття 3 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»).

Держава намагається виконувати свої зобов'язання перед своїми громадянами, але законодавча база все ще потребує адаптації відповідно до актуальних потреб військовослужбовців та членів їх сімей, зокрема зменшення

бюрократизації процесу отримання пільг та соціальних гарантій. Важливим напрямом подальшого вдосконалення нормативно-правового забезпечення може бути побудова механізму по наданню допомоги і спільної відповідальності держави та органів місцевого самоврядування щодо страхування життя мешканців громади, які є військовослужбовцями та приймають участь в бойових діях.

Реформування системи забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців та членів їхніх сімей повинно здійснюватися на підставі нових підходів і критеріїв до оцінки існуючих соціальних програм з метою їх раціоналізації з урахуванням наявних бюджетних ресурсів. Державна політика стосовно соціальних гарантій має бути виваженою, оскільки для значної кількості військовослужбовців такі гарантії є важливою складовою основних джерел забезпечення їхнього життєвого добробуту.

РОЗДІЛ 2
Соціальна підтримка військовослужбовців та членів їхніх сімей у державному та громадському середовищі

2.1. Державні програми соціальної підтримки військовослужбовців

Відповідно до Конституції України держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей. Таким чином, Україна зобов'язана вживати всіх можливих заходів для мотивації військовослужбовців та забезпечення соціальної підтримки членів їх сімей.

У період запровадження воєнного стану в Україні одним із найбільш актуальних завдань є комплексна підтримка у економічному та соціальному аспекті суспільного життя військовослужбовців, ветеранів війни, сімей загиблих (померлих, зниклих безвісти за особливих обставин) захисників і захисниць України.

В умовах війни значно збільшилась кількість осіб, які отримали поранення, контузії, каліцтва, та кількість родин, які втратили члена сім'ї під час бойових дій. Чисельність осіб, яким буде встановлено такий статус, збільшиться щонайменше у два рази і вони всі потребуватимуть підтримки. Перехід до мирного способу життя передбачає прийняття цілеспрямованих заходів з психологічної та соціальної підтримки військовослужбовців, ветеранів війни, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) захисників і захисниць України на регіональному рівні, введення додаткових заходів з підтримки та допомоги для певних цільових груп населення, характерною рисою яких є малозабезпеченість, безробіття, бездоглядність, посттравматичні розлади, немічність, хвороба чи самотність, інші життєві негаразди. Для вирішення

проблеми потрібна комплексна система заходів, зорієнтована на конкретні напрями та цільові групи, що потребують підтримки.

Соціальні програми для військовослужбовців та членів їхніх сімей є важливим елементом системи соціального захисту, яка забезпечує гідні умови життя, медичне обслуговування, освіту, професійну реабілітацію та інші форми підтримки.

З метою підтримки військовослужбовців та їхніх сімей в Україні діють різні державні соціальні програми, які спрямовані на забезпечення гідних умов життя, соціального захисту, медичного обслуговування, освіти та професійної реабілітації, а саме:

1) Житлові програми:

- Програма надання службового житла**:** Військовослужбовці мають право на отримання службового житла на час проходження служби. Для цього необхідно звернутися до відповідного військового органу з заявою та необхідними документами.

- Програма забезпечення постійним житлом**:** Військовослужбовці, які звільняються з військової служби за віком, за станом здоров'я або через скорочення штатів, мають право на отримання постійного житла. Це може бути придбання квартири або будинку за рахунок державного бюджету.

- Програма компенсації за найм житла**:** У разі відсутності службового житла військовослужбовцям може надаватися компенсація за найм житла. Для цього необхідно подати заяву до військової частини та укласти договір найму житла.

2) Медичне обслуговування:

- Медична допомога**:** Військовослужбовці мають право на отримання медичної допомоги, включаючи амбулаторне та стаціонарне лікування, реабілітацію, профілактичні заходи та медичні обстеження.

- Санаторно-курортне лікування**:** Військовослужбовці та ветерани війни мають право на санаторно-курортне лікування за рахунок державного

бюджету. Це включає перебування у санаторіях, реабілітаційних центрах та інших лікувально-профілактичних закладах.

- Медичне страхування**:** Військовослужбовці можуть бути учасниками програм медичного страхування, що забезпечують додатковий рівень медичної підтримки.

3) Освітні програми

- Освіта військовослужбовців**:** Військовослужбовці мають право на безкоштовне навчання у вищих військових навчальних закладах, а також на курси підвищення кваліфікації та професійної перепідготовки.

- Освіта дітей військовослужбовців**:** Діти військовослужбовців мають право на першочергове зарахування до дитячих садків, шкіл та вищих навчальних закладів. Крім того, надаються пільги при вступі до вищих навчальних закладів.

- Стипендії та гранти**:** Держава надає стипендії та гранти для військовослужбовців та їхніх дітей, які досягають високих результатів у навчанні або займаються науковою діяльністю.

4) Професійна реабілітація та працевлаштування

- Професійна перепідготовка**:** Держава забезпечує професійну перепідготовку та підвищення кваліфікації військовослужбовців, які звільняються з військової служби. Це може включати навчання у професійних навчальних закладах, курси перепідготовки та стажування.

- Підтримка у працевлаштуванні: Державні служби зайнятості надають підтримку у працевлаштуванні військовослужбовців, які звільняються з військової служби. Це включає допомогу у пошуку роботи, консультації з питань працевлаштування, організацію ярмарків вакансій та інші заходи.

- Пільги при працевлаштуванні**:** Військовослужбовці, які звільняються з військової служби, мають право на пільги при працевлаштуванні, включаючи першочергове працевлаштування, додаткові відпустки та інші пільги.

5) Соціальні виплати та допомога

- Пенсії та допомоги**:** Військовослужбовці, які досягли пенсійного віку або стали інвалідами внаслідок виконання службових обов'язків, мають право на пенсію за вислугу років або по інвалідності. Крім того, надаються допомоги у разі втрати годувальника, народження дитини, тимчасової непрацездатності та інші види допомоги.

- Матеріальна допомога**:** Військовослужбовці та їхні сім'ї можуть отримувати матеріальну допомогу у разі складних життєвих обставин, природних катастроф, нещасних випадків або інших надзвичайних ситуацій.

- Компенсації та пільги: Держава надає військовослужбовцям та їхнім сім'ям різні види компенсацій та пільг, включаючи компенсацію витрат на проїзд, оплату комунальних послуг, придбання ліків та медичних засобів, а також пільги на податки та збори.

Програма соціальної підтримки є невід'ємною складовою соціальної політики держави. Суть соціальної підтримки полягає в наданні державою фінансової, психологічної та матеріальної допомоги. військовослужбовцям на всіх етапах проходження військової служби, починаючи від мобілізації, безпосереднього несення служби та повернення до умов цивільного життя. Метою державних програм є реалізація комплексу взаємопов'язаних завдань і заходів, що спрямовані на розв'язання найважливіших проблем у сфері соціального захисту та підтримки. Зупинимось на деяких із них.

Навчання за ваучером для проходження перепідготовки, спеціалізації, підвищення кваліфікації військовослужбовців. Порядок видачі ваучерів для підтримання конкурентоспроможності осіб на ринку праці, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20.03.2013 №207, визначає механізм видачі регіональними центрами зайнятості ваучерів особам, звільненим з військової служби після участі у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, до досягнення ними пенсійного віку та за умови звернення протягом трьох років з дня звільнення, для підтримання конкурентоспроможності на ринку

праці. Тож відтепер військовослужбовці отримають можливість здобути нові знання і навички в одному із закладів вищої, фахової передвищої та професійної освіти. зможуть отримати ваучери для підтримання конкурентоспроможності на ринку праці.

Програма соціального відновлення для військових та їхніх родин. Соціальне відновлення спрямоване на стабілізацію емоційного стану родини та захисника, зниження стресу, побудову партнерських стосунків в родині з врахуванням нових обставин – військової служби. Мета програми – дати можливість військовому відновитись під час проходження військової служби, відпочити разом з родиною та забезпечити його повернення до служби з новими силами.

Послуга безоплатного зубопротезування. Спільний проект Міністерства у справа ветеранів України з Міністерством охорони здоров'я, у взаємодії з Міноборони України, який реалізується Національною службою здоров1я України «Зубопротезування окремих категорій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України». Проєкт включає дві групи послуг: зубопротезування та зуболікування. Військовослужбовцям та ветеранам в межах даної програми безоплатно гарантовано: стоматологічне обстеження; інструментальні дослідження (рентгенографія або ортопантомографія тощо); стоматологічна допомога, зокрема, як етап лікування та підготовки до зубопротезування; виготовлення та встановлення зубних протезів; знеболення на всіх етапах зубопротезування та зуболікування. Гранична вартість наданих медичних послуг одному пацієнту, згідно з чинного законодавства, становить: із зубопротезування - 14 984 гривні, із зуболікування – 24952 гривні. Пацієнт може скористатися пілотним проєктом один раз протягом року. [9] Отже, скористатися програмою безоплатного зубопротезування можуть учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни та військовослужбовці.

Запровадження інституту помічника ветерана. Надання підтримки військовослужбовцям при їхньому переході від військової служби до

цивільного життя. Помічники ветеранів діють за принципом «рівний з рівним», що передбачає залучення до їх числа людей, які раніше отримали статус учасника бойових дій.

Запровадження інклюзивної трирівневої системи надання безоплатної психологічної допомоги. Створюється та функціонує Реєстр суб'єктів надання послуг із психологічної допомоги для ветеранів і членів їхніх сімей щоб комплексно допомогти із їхнім фізичним та ментальним здоров'ям. Серед ключових завдань — це створення центрів комплексної реабілітації ветеранів.

Забезпечення ветеранів житлом відбувається шляхом їх участі в програмі доступного іпотечного кредитування єОселя та компенсації за житло через надання субвенції. Військовослужбовці мають змогу придбати житло на пільгових умовах. Зокрема, завдяки державній програмі «єОселя» вони можуть отримати іпотечний коедит з низькими і навіть безвідсотковими ставками.

Розвиток програм грантів та підтримки для ветеранського бізнесу. Зокрема, через надання грантів на власну справу в межах програми єРобота та через Український ветеранський фонд. Український ветеранський фонд Мінветеранів надає фінансову підтримку ветеранському підприємництву через конкурсні програми. Урядовий проект єРобота є однією зі складових політики «Зроблено в Україні» та включає грантові програми, спрямовані на стимулювання підприємницької діяльності та створення робочих місць. Зокрема, це програми мікрогрантів на відкриття чи розвиток власного бізнесу, грантів для ветеранів та другого з їх подружжя, грантів на створення й розвиток переробних підприємств, закладки саду та виноградарства, тепличного господарства. Подати заявку на отримання гранту можуть як діючі підприємці, так і люди, що не мають досвіду ведення бізнесу. Програма надання грантів учасникам бойових дій, особам з інвалідністю внаслідок війни та членам їх сімей на створення або розвиток власного бізнесу є складовою флагманського проєкту Міністерства економіки України «Робота без бар'єрів», який реалізується на виконання Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні.

Військові, звільнені з полону, та члени їхніх родин потребують окремої уваги та соціальної підтримки. Для кожної звільненої з полону людини та її родини визначається фахівець соціальної сфери або кейс-менеджер, який допомагає в організації соціальних послуг та інших допомог.

Соціальні програми для військовослужбовців в Україні є важливим елементом системи соціального захисту, яка забезпечує гідні умови життя, медичне обслуговування, освіту, професійну реабілітацію та інші форми підтримки. Законодавство України визначає права та обов'язки військовослужбовців та їхніх сімей, а також порядок отримання соціальних виплат та допомоги.

2.2. Впровадження державної ветеранської політики у громадах

З початком повномасштабного вторгнення дяльність щодо підтримки військовослужбовців та членів їх сімей в громаді актуалізувалась та набула нового масштабу. Війна триває, кількість людей, які беруть участь у бойових діях, збільшується, тому потрібні нові підходи для вирішення проблем та задоволення потреб даної соціальної категорії осіб.

З метою вдосконалення системи правових і соціальних гарантій захисту ветеранів війни, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) захисників і захисниць України, забезпечення ефективної суспільної та економічної реінтеграції військовослужбовців під час їх переходу від військової служби до цивільного життя, підтримки членів їх сімей, Указом Президента України «Про невідкладні заходи щодо підтримки ветеранів війни, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України» від 22.08.2024 № 512/2024 запроваджено стратегію ветеранської політики на період до 2030 року, стратегію формування

системи переходу від військової служби до цивільного життя на період до 2032 року та плани заходів щодо їх реалізації. [10]

Ветеранська політика формується на загальнодержавному рівні та передбачає систему соціальних гарантій, що реалізують органи державної влади і лише частково реалізація здійснюється в громадах. Водночас ветерани після демобілізації повертаються в громаду.

Реалізація ветеранської політики здійснюється через сприяння інтеграції та поглиблення соціальної підтримки ветеранів війни, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) захисників та захисниць України, шляхом поєднання зусиль органів влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій різних форм власності для виконання комплексу заходів, спрямованих на забезпечення умов переходу таких категорій осіб від військової служби до цивільного життя, надання додаткових соціальних гарантій, підтримки розвитку ветеранського спорту, отримання послуг у сфері освіти, сприяння працевлаштуванню та бізнес-ініціативам.

Система соціального захисту має дві основні складові: перша стосується пільг, виплат та інших видів матеріального забезпечення для ветеранів, друга - це соціальні послуги. Соціальна складова державної ветеранськоїа політики:

- єдина система обліку отриманих послуг ветераном;

- підтримка фізичного та ментального здоров’я;

- адаптація до цивільного життя, інтеграція в суспільство, родину, громаду, трудові колективи;

- підтримка осіб з інвалідністю внаслідок війни, членів родин загиблих (померлих) захисників/захисниць України;

- забезпечення житлом (перехідний період).

На сьогодні соціальна підтримка, розглядається як поєднання належного матеріального забезпечення та здійснення соціального супроводу, що реалізується шляхом надання соціальних послуг, таких як соціальна адаптація військовослужбовців, ветеранів та членів їхніх сімей. Оскільки ветерани війни

стануть потужним ресурсом у територіальній громаді, вкрай важливо розглядати розвиток соціальних послуг. Громада має бути готовою до зустрічі з ними, тому доцільно вже зараз формувати стратегію цих процесів із дотриманням таких принципів: «нічого для ветерана без ветерана»; соціальна підтримка на основі індивідуальних потреб; у фокусі уваги не лише ветеран, але й сім'я ветерана війни. Окрім того, важливим аспектом є формування спроможної самозарадної територіальної громади, у якій вибудовано якісну систему взаємної підтримки та волонтерства через, наприклад, формування спільноти ветеранів-волонтерів, груп взаємної підтримки, навчання з волонтерства, навчання щодо самодіагностики, самодопомоги, реагування на надзвичайну / кризову ситуацію тощо. Все це сприятиме згуртованості в громаді, швидкій інтеграції та адаптації ветеранів війни, зміцнить волонтерський рух, підвищить соціальну спроможність і стресостійкість населення.

Задля забезпечення адаптації ветерана війни до умов цивільного життя держава розробляє стандарт соціальної послуги соціальної адаптації ветеранів війни та членів їхніх сімей. Кожен випадок є особливим: хтось з учасників бойових дій / ветеранів потребуватиме реабілітації, хтось – житла або перекваліфікації та працевлаштування. Однак усім, без сумніву, потрібна буде соціальна підтримка як з боку держави, так і з боку органів місцевого самоврядування. Держава запроваджує програму «Соціального відновлення ветеранів і членів їхніх сімей». Зазначена соціальна послуга передбачає два етапи, програми соціального відновлення (перший етап) та індивідуальна адаптація (другий етап). Перший етап проходить на базі рекреаційного закладу, де ветеран, ветеранка та члени їхніх родин відвідують групові та індивідуальні заняття. Зі всією родиною працює команда фахівців, щоб напрацювати подальший план переходу до цивільного життя згідно з потребами та проблемами родини.

Соціальна послуга соціальної адаптації ветеранів війни та членів їхніх сімей – комплекс заходів, спрямованих на забезпечення соціальної

профілактики та соціальної підтримки, збереження та відновлення соціальних і сімейних зв'язків ветеранів війни та членів їхніх сімей, запобігання потраплянню в складні життєві обставини сімей ветеранів війни, пристосування до змінених умов соціального середовища, спрямованих для усунення / пристосування обмежень життєдіяльності для підтримки соціальної незалежності, збереження та продовження їхньої соціальної активності, забезпечення можливостей для подальшого планування особистого життя та професійного розвитку, що складається із двох етапів, перший етап надається в рекреаційному закладі, другий етап - індивідуальна соціальна адаптація, яка надається за задекларованим / зареєстрованим місцем проживання (перебування) ветеранів війни та членів їхніх сімей та здійснюються впродовж визначеного строку. [11]

Для забезпечення адаптації ветеранів війни та членів їхніх сімей до цивільного життя необхідно здійснити відповідні заходи:

- врахувати видатки на фінансування соціальної послуги соціальної адаптації при підготовці місцевих програм економічного та соціально розвитку;

- передбачити додаткові заходи з реабілітації ветеранів війни та членів їхніх сімей в реабілітаційних закладах різних форм власності та господарювання;

- провести інформаційну кампанію в територіальних громадах, зокрема, для сімей військовослужбовців, ветеранів війни із ампутаціями, щодо державних програм забезпечення допоміжними засобами реабілітації (технічними та іншими засобами реабілітації);

- формування фонду житла, в тому числі соціального, для військовослужбовців, ветеранів війни, які втратили житло, для тимчасового або постійного проживання;

- забезпечення надання комплексних спеціалізованих соціальних та інших послуг, спрямованих на запобігання та зниження рівня вживання психоактивних речовин, інших форм залежності, запобігання та протидію домашньому насильству.

Особливістю отримання ветеранського статусу в Україні є те, що найчастіше статус ветерана війни людина отримує ще під час проходження військової служби. Також всі військовослужбовці, звільнені з військової служби з початку особливого періоду та які залишаються на військовому обліку, зараховуються до оперативного резерву першої черги і за потреби вони можуть бути призвані на військову службу повторно навіть без оголошення мобілізації (або у випадку її оголошення). Така ситуація сприяє змішуванню статусів військовослужбовців та ветеранів. У певний період життя людина може мати одночасно два цих статуси, будучи ветераном на військовій службі, поєднуючи права та обов'язки військовослужбовця із гарантіями соціального захисту, які держава пропонує для ветеранів.

Невизначеність кількості осіб, що мають право на пільгу, не дає змоги передбачити ресурси, необхідні для її забезпечення. Окрім того, у відповідальних органів державної влади відсутнє розуміння релевантності пільг, передбачених законом для різних категорій пільговиків, а це, зі свого боку, стає на заваді комплексному реформуванню системи державної соціальної підтримки для ветеранів. Важко визначити рівень затребуваності та ефективності кожної з пільг, особливо серед ветеранів різних вікових груп. Тому, в країні створено Єдиний державний реєстр ветеранів (з дотриманням вимог законодавства про захист персональних даних), який дасть змогу більш ефективно оцінювати вплив пільг та послуг на добробут ветеранів, здійснювати реформування системи державної підтримки відповідно до потреб сучасних ветеранів та членів їхніх сімей. забезпечити внесення необхідної інформації про ветеранів. Окрім безпосередньо обліку ветеранів як отримувачів державної підтримки, метою створення Реєстру є адміністрування потреб ветеранів, реалізації ними пільг та інших соціальних гарантій та координації діяльності органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування з питань соціального захисту зазначених осіб. [12]

Автоматизація послуг для ветеранів за допомогою системи «Є-ветеран» та електронного кабінету ветерана, який одночасно міститиме корисну

інформацію щодо гарантій соціального захисту та надасть можливість ветеранам у більш зручній формі взаємодіяти з органами державної влади щодо реалізації державних пільг та гарантій, в електронному режимі, без відвідування державних установ та організацій.

Аналіз нормативно-правових документів свідчить, що в соціальній сфері впроваджується низка пілотних проєктів, щоб розбудувати систему комплексної підтримки для сімей військовослужбовців. Наприклад, в Україні створюється інститут помічника ветерана, що передбачає діяльність фахівців, які здійснюють індивідуальний супровід ветеранів. Йдеться про фахівців, які надають підтримку військовослужбовцям при їхньому переході від військової служби до цивільного життя. Помічники ветеранів діють за принципом «рівний з рівним», що передбачає залучення до їх числа людей, які раніше отримали статус учасника бойових дій, а також членів сімей військовослужбовців, які супроводжуватимуть ветеранів у їх переході від військової служби до цивільного життя. Пілотний запуск ініціативи відбувся ще в 2023 році та реалізовуватися на основі аналізу проблематики та потреб серед військовослужбовців, ветеранів війни та членів їхніх сімей. В ході виконання ветеранської політики вже є розуміння того, що створення механізмів задоволення цих потреб і вирішення проблем лише на загальнодержавному рівні, не буде ефективним без залучення кожної з громад. Тому, урядом планується впровадити інститут помічника ветерана на всій території України

Помічник ветерана – це особа із супроводу ветеранів та демобілізованих осіб, який бере участь у забезпеченні реалізації та розвитку державної політики у справах ветеранів у територіальних громадах, координації проходження ветеранами війни та демобілізованими особами індивідуальної траєкторії переходу від військової служби до цивільного життя; популяризації та забезпеченні формування позитивного образу ветерана, розвитку ветеранського спорту, взаємодії із державними органами, органами місцевого самоврядування, виконавчими органами територіальної громади, інститутами громадянського суспільства. Тобто, це фахівець, що забезпечить комплексний

супровід, розкаже про всі сервіси, які може надати держава та громада, допоможе органам місцевого самоврядування та надавачам послуг попередити потенційні конфліктні ситуації При цьому, реінтеграція ветеранів передбачає, що учасники бойових дій повертаються до повноцінного виконання своїх цивільних соціальних ролей.

Основні завдання помічника ветерана: - координація заходів у системі переходу від військової служби до цивільного життя; - поширення інформації щодо державних та місцевих програм підтримки ветеранів, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) захисників та захисниць України, демобілізованих осіб та надання консультацій; - опрацювання потреб ветеранів, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) захисників та захисниць України, демобілізованих осіб.

Програма супроводу та взаємодії з ветеранами та членами їхніх родин передбачає низку практичних заходів, спрямованих на вирішення проблемних питань військовослужбовців, зокрема:

- інформування з питань соціального захисту, охорони здоров’я, освіти, отримання безоплатної правничої допомоги через мережу центрів правової допомоги тощо;

- консультування з метою надання психосоціальної підтримки, відновлення втрачених контактів із військовослужбовцем;

- консультування з питань, що стосуються зміцнення сім’ї, підвищення стійкості стосунків, особливостей взаємодії із членами сім’ї під час проходження військової служби та після мобілізації;

- представництво інтересів в органах виконавчої влади, органах місцевого самоврядування, громадських та благодійних організаціях, інших установах незалежно від форми власності, в тому числі з метою сприяння в отриманні послуг і консультацій, допомоги в оформленні необхідних документів;

- проведення заходів, спрямованих на профілактику та реагування на домашнє насильство у сім'ях військовослужбовців, запобігання жорстокому поводженню з дітьми та реагування на такі випадки;

- проведення заходів, спрямованих на профілактику ігрової залежності (лудоманії), вживання психоактивних речовин, соціально небезпечних захворювань, протиправної поведінки, інших форм залежності та видів девіантної поведінки.

Соціально-психологічна підтримка – це система заходів з матеріального забезпечення за рахунок державного та місцевого бюджетів та інших джерел фінансування громадян, які не набули з різних причин юридичного права на пенсії та інші види допомоги, але потребують соціальної допомоги і не можуть самостійно вийти із скрутного становища.

Соціальний супровід військовослужбовців, ветеранів та членів їхніх сімей, як складова соціальної підтримки, сприятиме наданню їм психосоціальної підтримки, забезпеченню послідовності та доступності соціальних послуг в територіальній громаді, запобіганню виникненню складних життєвих обставин у військовослужбовців та членів їхніх сімей, забезпеченню раннього виявлення таких обставин, підвищенню ефективності роботи з подолання складних життєвих обставин та мінімізації їх наслідків. Соціальний супровід допоможе військовослужбовцям розв'язувати соціальні питання, безпосередньо не пов'язані з військовою службою, скеровуватиме членів сім'ї військовослужбовця щодо отримання необхідної соціальної підтримки в територіальній громаді, допоже військовослужбовцю на етапі звільнення з військової служби та демобілізації.

Під час виконання заходів, прийнятих в програмах, очікується досягнення певних результатів у забезпеченні реалізації державної ветеранської політики у сфері соціально-правового захисту учасників ветеранів війни, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) захисників та захисниць України, охоплення максимального кола осіб низкою реабілітаційних заходів та соціальною

підтримкою, що дозволить знизити соціальну напругу в суспільстві, підвищить рівень життя та надасть змогу повернення вищезазначених категорій населення до мирного життя, а також їх соціальної адаптації, посилення спроможності, стимулювання економічної активності, забезпечення реалізації їхніх прав та гарантій, популяризуватиме позитивний образ ветерана за допомогою інформаційно-просвітницької роботи серед мешканців громади.

Отже, ветеранська політика – це складова комплексної політики з безпеки та оборони в цілому, та безпекової стійкості громади. Ефективна ветеранська політика стане основою відновлення людського резерву громади, посилення економічної стійкості країни та громад. Результатом реалізації комплексної державної ветеранської політики буде успішний перехід тисяч ветеранів від військового до цивільного життя, їх самореалізація, добробут їхніх родин, повага до захисників та захисниць в суспільстві та гідне вшанування подвигу загиблих Героїв.

2.3. Громадський сектор як функціональна одиниця соціальної підтримки

Реформа соціальних послуг покликана перейти до нової моделі надання соціальних послуг, в якій їх надавачами виступатимуть установи та організації різної форми власності. Наразі в Україні можна виділити чотири основні типи надавачів соціальних послуг: державні/комунальні установи, приватні організації; фізичні особи-підприємці та неурядові організації. Відтак, з одного боку, на законодавчому рівні неурядові та приватні установи визнаються повноцінними надавачами соціальних послуг, за умови, що їхня діяльність відповідає визначеним критеріям і є внесеною до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг. Відповідними нормативними актами врегульовані також механізми залучення таких установ та організацій до надання соціальних послуг у громаді органами місцевого самоврядування. З

іншого боку, на практиці таке залучення є вкрай нерівномірним у громадах по всій Україні, а частка надавачів соціальних послуг, що є неурядовими або приватними організаціями, у Реєстрі є відносно невеликою, порівняно з надавачами, що за своєю організаційно-правовою формою є державними / комунальними установами.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України «Про організацію надання соціальних послуг» надання соціальних послуг організовується шляхом здійснення заходів щодо формування та розвитку соціальних послуг, зокрема створення мережі надавачів соціальних послуг державного / комунального сектору, залучення надавачів соціальних послуг недержавного сектору (підприємства, установи, організації, громадські об'єднання, благодійні, релігійні організації, фізичні особи - підприємці та фізичні особи, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності), залучення волонтерів, запровадження посад відповідних фахівців (працівників) та проведення їх навчання, підвищення професійної компетентності / кваліфікації працівників - надавачів соціальних послуг. [13] Це означає, що неурядові організації залучаються як надавачі соціальних послуг, зокрема на рівні громад.

Чинне законодавство у сфері соціальних послуг та самоврядування покладає значну частину відповідальності за організацію надання соціальних послуг та їх фінансування на органи місцевого самоврядування та, відповідно, на місцеві бюджети громад. Наразі законодавство передбачає досить широкий набір інструментів, які можуть використовувати органами місцевого самоврядування для співпраці з недержавними надавачами соціальних послуг. Це закупівля послуг шляхом соціального замовлення; публічні закупівлі; конкурси проєктів та місцевих ініціатив в рамках громадського бюджетування («бюджети участі»); конкурси соціальних проєктів, соціальних програм; надання фінансової підтримки статутної діяльності громадських організацій, що провадять діяльність на території громади; державно-приватне партнерство; шляхом інших форм співпраці з недержавними установами, що

передбачені чинним законодавством. Деякі з цих механізмів передбачають безпосередню закупівлю послуг у недержавних надавачів шляхом компенсації наданих послуг, деякі — надання більш широкої підтримки недержавним організаціям, що надають соціальні послуги. Більшість наявних механізмів передбачають відбір організацій для надання фінансування шляхом конкурсного відбору на підставі певних критеріїв. При цьому, слід зазначити, що рішення про використання таких механізмів та, в цілому, про співпрацю з неурядовими організаціями в сфері соціальних послуг на рівні громади приймається органами місцевого самоврядування, а в місцевому бюджеті мають бути передбачені фінансові ресурси для цього. Водночас діяльність заснованих органами місцевого самоврядування комунальних установ, які надають соціальні послуги, обов'язково повинна фінансуватися з місцевого бюджету. Таким чином, можливості для отримання фінансування з місцевого бюджету для комунальних та недержавних надавачів не є однаковими, а для неурядових організацій, що надають послуги, не передбачено певного сталого фінансування на місцевому чи національному рівні, на яке б вони могли стабільно розраховувати.

Неурядовими організаціями в Україні називаються громадські організації, громадські об'єднання, благодійні організації (благодійне товариство, благодійна установа, благодійний фонд), професійні спілки, їх об'єднання, об'єднання організацій роботодавців, відокремлені підрозділи іноземних неурядових організацій, представництва, філії іноземних благодійних організацій, творчі спілки, їхні територіальні осередки.

Громадське об'єднання - це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів. Громадське об'єднання за організаційно-правовою формою утворюється як громадська організація або громадська спілка. [14] Вони є сполучною ланкою між громадянами,бізнесом та органами державної влади, що допомагає збалансувати інтереси різних сторін та

забезпечує сталий розвиток суспільства. Ще з 2014 року громадські активісти взяли на себе багато роботи, пов'язаної з підтримкою Збройних сил України, ветеранів та постраждалих від війни, а з початку повномасштабного вторгнення російської федерації організації громадянського суспільства колосально активізували свою роботу. В умовах війни основними напрямами діяльності організацій є гуманітарна підтримка та волонтерська участь**.** Крім того, організації проводять навчальні заходи та консультують, забезпечують соціальний супровід.

Аналіз наукової літератури показує, що основні програми підтримки військовослужбовців здійснюються громадським сектором у чотири способи. Першим способом є запровадження програм соціальної підтримки та адаптації є ініціатива самих ветеранів війни, вони самостійно: вирішують проблеми реінтеграції, допомагають постраждалим від війни особам, які самі не можуть про себе подбати; лобіюють інтереси військовослужбовців перед місцевою владою; займаються соціальним бізнесом. Другим способом підтримки є ініціатива громадських організацій чи волонтерських угруповань. Третім – участь міжнародних організацій та іноземних урядових установ. Четвертим – ініціативи, що впроваджуються міськими центрами підтримки ветеранів.

Зараз в Україні велика частина запитів від цивільних і військових потрапляє саме до неприбуткового сектора, адже він швидше реагує на виклики та мобілізує ресурси у непередбачених ситуаціях. Громадські організації, активісти та волонтери, які першими відреагували на виклики, що перед громадами поставила війна, продовжують виконувати свою місію. Вони через актуальні проєкти залучають додатковий зовнішній ресурс у державу, допомагають тим, хто потребує допомоги. Доречним вважаємо і використання позабюджетних коштів у реалізації програм соціального захисту військовослужбовців, так як коштів у централізованому фонді, призначеному для загальнодержавних потреб, недостатньо. Має місце потреба в залученні інвестицій держави, місцевого самоврядування в розвиток сучасної реабілітаційної інфраструктури для лікування військових.

Громадські об’єднання в громадах можуть бути залучені до:

- консультацій з органами державної влади, місцевого самоврядування щодо вирішення питань місцевого значення, наприклад, вдосконалення системи надання соціальних послуг на рівні громади ;

- планування та надання соціальних послуг;

- визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах;

- громадського моніторингу якості соціальних послуг;

- громадського контролю за наданням соціальних послуг (на даний час нормативно не врегульовано).

Отже, недержавні організації сприяють соціальному захисту та є найбільш наближені до потреб громади. Вони допомагають населенню в умовах воєнного стану на різних рівнях, зокрема в забезпеченні соціального захисту, матеріальної та психологічної підтримки та відновленні інфраструктури; здійснюють допомогу у забезпеченні харчування, одягу, житла, медичної допомоги та інших необхідних матеріальних потреб. При цьому громадський сектор адаптує напрямки своєї діяльності до потреб військовослужбовців та членів їх сімей, залучення міжнародної допомоги.

РОЗДІЛ 3
МЕХАНІЗМ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХНІХ СІМЕЙ

3.1. Організація та здійснення підтримки військовослужбовців та членів їхніх сімей в громадах

У зв'язку з широкомасштабною агресією російської федерації проти нашої країни зросла необхідність посилення соціальної роботи та підтримки з військовослужбовцями, ветеранами війни, членами їх сімей, членами сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членами сімей загиблих (померлих) захисників і захисниць України. Держава продовжує здійснювати формування ефективної політики підтримки військовослужбовців та членів їхніх родин як на державному, так і місцевому рівнях. До надання соціальної підтримки цієї категорії осіб долучаються і органи місцевого самоврядування.

Розпочинаючи дослідження порушеної теми, треба визначити, що наявна в Україні ситуація дозволяє відносити військовослужбовців до соціально незахищених верств населення. У складних соціально-психологічних умовах військовослужбовці, покликані захищати державу, але при цьому самі потребують соціального захисту і допомоги, тому стають об'єктами соціальної роботи. Такий вибір дає змогу зосередитися на конкретній соціальній групі, в якої є постійно зростаючий запит на соціальну підтримку.

Актуальність дослідження організації та здійснення соціальної підтримки військовослужбовців та членів їхніх сім'ей в громаді зумовлює необхідність детального і комплексного дослідження наукових, теоретичних і практичних аспектів проблеми, а також виявлення перспектив подальшого розвитку соціальної роботи та підтримки із зазначеною категорією осіб.

На основі аналізу законодавчої бази щодо надання соціальної підтримки з досліджуваною категорією осіб зазначимо, що механізм роботи побудований на таких цінностях як:

- забезпечення достатніх умов життя військовослужбовців та членів їхніх сімей (соціальний захист);

- періодичне задоволення соціальних потреб осіб, які перебувають у стані соціальної та економічної скрути (соціальна підтримка);

- задоволення соціальних потреб осіб шляхом надання їм соціальних послуг широкого спектру (соціальне обслуговування);

- психологічна допомога учасникам бойових дій, які опинились у складних життєвих обставинах, проведення семінарів та тренінгів (адаптаційна робота).

Відзначимо, що соціальному захисту, як і соціальній підтримці, в громаді у сучасній соціальній роботі з військовослужбовцями відведено важливу роль. Держава створює систему превентивних і комплексних заходів, що спрямовані на збереження прав та свобод військовослужбовців, сприяють соціальній адаптації та реабілітації учасників бойових дій, загалом забезпечують сприятливе зовнішнє соціальне середовище.

Досвід створення системи комплексних послуг для військовослужбовців і членів їхніх сімей, залучення різних фахівців до такої роботи вже напрацьований у державі. Наприклад, Міністерство соціальної політики як центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики з питань соціальної та професійної адаптації військовослужбовців, які звільняються, осіб, звільнених з військової служби, працює над створенням системи соціальної підтримки сімей військовослужбовців, ветеранів війни та членів їхніх сімей для забезпечення їх подальшої якісної реабілітації та повернення до умов цивільного життя. З метою визначення єдиних підходів до організації роботи з надання комплексної соціальної підтримки осіб зазначених категорій, державою створено механізм для організації соціальної підтримки в територіальній громаді.

Територіальна громада – жителі, об’єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об’єднання жителів кількох сіл, селищ, міст, що мають єдиний адміністративний центр. [15]

Територіальна громада як соціальне явище являє собою конкретне поле соціальної діяльності та відносин, де формуються і реалізуються потреби й можливості особи, де кожна людина безпосередньо залучається у процес життєдіяльності суспільства.

Громада є формою місцевого самоврядування, яке відповідно до Конституції України, являє собою добровільне об’єднання жителів кількох сіл, селища і міста і дає право самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Саме громада є ключовою ланкою в забезпеченні підтримки військовослужбовців, ветеранів війни та членів їхніх сімей, сприянні в їх адаптації до умов цивільного життя. Вибудована з урахуванням інтересів усіх мешканців територіальної громади система соціальної роботи є запорукою їх повноцінного життя і комфортного проживання, а створення механізмів задоволення потреб кожного мешканця територіальної громади є передумовою забезпечення її спроможності та життєстійкості.

У зв’язку з подіями, пов’язаними із збройною агресією в країні зростає кількість вразливих груп населення, які опинились у складних життєвих обставинах, погіршується їх матеріальне і морально-психологічне становище. У зв’язку з військовим конфліктом громадяни зазнали не тільки людських втрат, а і значних психологічних та суспільних деформацій.

Вразливі групи населення – особи / сім’ї, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників.

Оптимальним варіантом забезпечення належної соціальної підтримки є розвиток системи надання соціальних послуг, здатної реагувати на виклики та забезпечувати потреби особи в тій чи іншій ситуації, від потрапляння у складні

життєві обставини до самостійної якісної організації життєдіяльності. Саме тому вкрай важливо, щоб територіальні громади в межах місцевих програм передбачали не лише виплати чи пільги, але й надання соціальних послуг.

Основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг в Україні регулюються Законом України «Про соціальні послуги», який визначає організацію роботи з надання соціальних послуг, установлює строки для розгляду звернень і прийняття рішень, вичерпний перелік чинників для визнання осіб / сімей такими, що потребують соціальних послуг, права та обов'язки отримувачів соціальних послуг, визначає завдання надавачів соціальних послуг, перелік базових соціальних послуг, передбачає створення Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг тощо [5].

Згідно з законодавством, органи місцевого самоврядування повинні планувати управлінські рішення щодо організації надання необхідних мешканцям громади соціальних послуг на основі регулярної оцінки потреб. Вона має проводитися відповідно до періодів планування: що три роки — для середньострокового планування; щорічно - для короткострокового планування. Збір даних про потреби населення у конкретних соціальних послугах, про наявність та чисельність вразливих категорій, про наявних у громаді надавачів соціальних послуг та послуг, які вони надають, - має відбуватися в рамках такої оцінки. Оцінка потреб у громадах нерідко проводиться спрощено, а також виділити низку чинників, які можуть призводити до цього. Здебільшого, проводячи оцінку потреб, органи місцевого самоврядування обмежуються аналізом наявних адміністративних даних щодо отримувачів соціальних послуг за попередній період, натомість елементи соціологічного дослідження (наприклад, опитування мешканців і мешканок або проведення фокус-групових дискусій) - використовуються набагато рідше. Така обмежена оцінка потреб, на основі якої громада планує розвиток соціальних послуг, безперечно, не є оптимальним підходом, адже в такий спосіб неможливо виявити нові потреби в соціальних послугах та нові вразливі категорії. Соціальні послуги в територіальній громаді надаються надавачами

соціальних послуг, яких включено до Реєстру надавачів соціальних послуг та які відповідають критеріям діяльності надавачів соціальних послуг, визначеним постановою Кабінету Міністрів України від 03.03.2020 № 185. [16]

Важливим аспектом розвитку системи надання соціальних послуг є формування розгалуженої мережі надавачів соціальних послуг. Територіальна громада може закуповувати соціальні послуги у надавачів недержавного сектору - підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, благодійних, релігійних організацій, фізичних осіб – підприємців та фізичних осіб, які надають соціальні послуги з догляду відповідно до чинного законодавства без здійснення підприємницької діяльності.

Останнім часом інтенсивно впроваджуються нові методи і технології соціальної підтримки військовослужбовців та членів їхніх сімей. Так, для забезпечення оперативності та спрощення комунікації під час надання соціальних послуг всі процеси максимально цифровізуються в межах Єдиної інформаційної системи соціальної сфери. Для забезпечення можливості відстеження того, чи вирішено питання клієнтів, у якому обсязі було надано послугу, створюється система електронного кейс-менеджменту. Електронний кейс-менеджмент (ведення випадку) передбачає цифровізацію ведення випадку на всіх етапах – від аналізу потреб до оцінювання результатів. У єдиному електронному захищеному форматі також зберігається вся інформація про клієнтів, їхні потреби, плани та результати [17].

Важливим елементом в процесі організації надання соціальних послуг військовослужбовцям, ветеранам та членам їхніх сімей має бути розуміння того, що після закінчення участі у бойових діях вони повертатимуться у громади та звертатимуться по соціальні послуги саме у територіальних громадах. Спроможність громад різна, різними є їхня підготовленість до прийняття ветеранів і ветеранок та досвід надавати такі соціальні послуги, громади мають різні фінансові можливості покривати наявні потреби у соціальних послугах та реалізовувати нові проєкти. Для отримання соціальних послуг важливими є інформування про можливість їх отримати та простий,

зрозумілий шлях їх отримання. За інших умов соціальні послуги не будуть доступні особам цієї соціальної категорії та перетворяться на такі, що існують лише номінально.

Дослідження даної тематики показує, що одним із ключових викликів забезпечення якості надання соціальних послуг є низький рівень оплати праці фахівців, які надають соціальні послуги. Практично в усіх громадах є певні складнощі з забезпеченням надання принаймні частини базових послуг військовослужбовцям. Найбільше складнощів виникає з послугами, надання яких потребує залучення фахівців, зокрема психологів та юристів, а також деяких інших спеціалістів, а також послуг, надання яких потребує витрат значних коштів. Саме тому необхідно створити додаткові стимули для залучення фахівців до надання соціальних послуг, запропонувати їм гідний рівень оплати праці, що дасть змогу забезпечити належне функціонування системи соціальної підтримки в територіальній громаді. Цінність діяльності працівників, які надають соціальні послуги, у територіальній громаді, підкріплена їх фінансовою мотивацією, сприятиме підвищенню якості надання соціальних послуг і, відповідно, підвищенню рівня сервісного обслуговування в територіальній громаді в цілому.

Аналіз наукових джерел свідчить, що серед основних викликів, з якими органи місцевого самоврядування стикаються у забезпеченні населення соціальними послугами – є нестача коштів у місцевому бюджеті, брак кадрів у громаді і, зокрема, конкретних фахівців, нестача приміщень для надання соціальних послуг у громаді. Окрім того, через проблеми з транспортом у багатьох громадах утруднюється надання як деяких базових, так і інших соціальних послуг та забезпечення рівного доступу до них для мешканців громади. Не всім органи місцевого самоврядування вдається забезпечити в своїй громаді надання транспортних соціальних послуг з перевезення осіб з числа маломобільних категорій та наявність спеціалізованого транспорту для перевезення осіб з інвалідністю. У більшості громад також відсутня достатня кількість житлового фонду, який можна було б використати для організації

надання соціальних послуг із забезпеченням проживання, що унеможливлює надання кількох із базових послуг, зокрема підтриманого проживання та надання притулку, а також для тимчасового проживання вразливих груп населення, що також може перешкодити успішному наданню деяких соціальних послуг.

Крім того, складнощі з фінансуванням посилилися з повномасштабним вторгненням, в результаті якого навантаження на соціальну сферу зросло, а надходження у місцеві бюджети скоротилися. Особливо в скрутному становищі опинились громади, території яких тимчасово окуповані. При цьому на законодавчому рівні не регулюється наявність певної обов'язкової фіксованої частки, що має бути передбачена у місцевих бюджетах громад для видатків на забезпечення надання соціальних послуг мешканцям. Обсяги фінансування соціальних послуг із місцевого бюджету великою мірою залежать також і від того, які пріоритети місцевого розвитку розставляє органи місцевого самоврядування та яку позицію займають очільники громади. Важливу роль у виділенні фінансування можуть відігравати й активні дії з боку об'єднань самих мешканців та мешканок, які потребують певної соціальної послуги.

Визначені державою напрямки соціальної підтримки з військовослужбовцями не забезпечують повною мірою реінтеграцію даної категорії громадян. У результаті в представників цієї соціальної групи виникають складнощі в адаптації в соціумі, пов'язані з цілим комплексом медико-соціальних факторів – насамперед, життєустроєм, що змінився, переглядом соціальних орієнтирів, цінностей, норм і організації життя, які можуть призвести до проблем адаптації в нових умовах і, в окремих випадках, до маргіналізації представників цієї соціальної групи. Проблеми реінтеграції військовослужбовців і ветеранів та підвищення пріоритетності заходів щодо їх соціальної підтримки передбачені в програмі соціальної політики та соціальної роботи в громаді.

Програма – це комплекс заходів, що здійснюються на місцевому рівні з метою фінансової підтримки місцевих мешканців - членів сімей загиблих учасників бойових дій ,поранених та зниклих безвісти, що брали участь у захисті батьківщини від збройної агресії.

На місцевому рівні приймаються програми соціальної підтримки ветеранів війни, військовослужбовців та членів їх сімей, метою яких є розроблення заходів дієвої соціальної підтримки ветеранів війни, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) захисників та захисниць України щодо:

- організація навчання щодо створення та реалізації місцевих ветеранських політик;
- забезпечення санаторно-курортним лікуванням;
- забезпечення допоміжними засобами реабілітації (технічними та іншими засобами реабілітації) і виплати грошової компенсації вартості за самостійно придбані такі засоби;
- надання психологічної допомоги;
- проведення інформаційної роботи щодо основ підприємництва та самозайнятості, у тому числі шляхом отримання грантів на створення або розвиток власного бізнесу;
- надання роботодавцям компенсації у розмірі 50% фактичних витрат на оплату праці та інших компенсаційних виплат;
- сприяння в отриманні мікрогрантів на створення або розвиток власного бізнесу;
- організації навчальних курсів із соціальних проєктів у рамках власної справи та сприяння реалізації соціального підприємництва;
- забезпечення виплати грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення;
- сприяння доступному іпотечному кредитуванню;
- організації спортивних заходів та активного відпочинку;

- надання фінансової підтримки громадським об’єднанням ветеранів для виконання (реалізації) програм (проєктів, заходів) за результатами конкурсу.

Задоволення життєво важливих, базових потреб людини можливе шляхом організації та забезпечення надання базових соціальних послуг – послуг, надання яких забезпечується територіальною громадою за рахунок коштів місцевих бюджетів.

3.2. Дослідження соціальної підтримки військовослужбовців та членів їхніх сімей в Андрівській сільській територіальній громаді

Дослідження за тематикою кваліфікаційної роботи проводилось на базі Андрівської сільської територіальної громади Бердянського району Запорізької області, яка перебуває на тимчасово окупованій території України, відповідно до наказу Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 №309 «Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією». Дослідження здійснювалося шляхом попереднього збору та аналізу публічної інформації (нормативно-правових актів, їхніх проєктів, бюджетних програм центральних органів виконавчої влади та звітів про їхнє виконання, програм соціального захисту органів місцевого самоврядування, інших публічних джерел), аналізу соціологічних показників для визначення ефективності та затребуваності пільг користувачами, а також доступності елементів державної підтримки для кінцевого отримувача.

Андрівська сільська об’єднана територіальна громада утворена шляхом добровільного об’єднання двох сільських рад: Андрівської, Новотроїцької та налічує 4 населених пункти (с. Андрівка, с .Полоузівка, с. Новотроїцьке, с. Трояни). Населення Андрівської сільської громади станом на 24.02.2022 р. складало 3257 мешканці. На початку повномасштабного вторгнення громада

залишилась без органів місцевого самоврядування, оскільки рішенням позачергової сесії Андрівської сільської ради від 16.05.2022 №4 «Про дострокове припинення повноважень голови Андрівської сільської ради восьмого скликання» достроково були припинені повноваження сільського голови, а працівників виконавчих комітетів сільської ради було звільнено. На підконтрольну території виїхало близько 200 мешканців громади, які мають статус внутрішньо переміщених осіб. На момент проведення дослідження в громаді значиться 42 військовослужбовця, в тому числі 1 веретан війни, 2 повернулось з полону, 2 перебувають в полоні та 3 загинуло.

Відповідно до вимог Закону України «Про правовий режим воєнного стану», військові адміністрації населених пунктів утворюються в межах територій територіальних громад, у яких сільські, селищні, міські ради та/або їхні виконавчі органи, та/або їх голови не здійснюють покладені на них Конституцією та законами України повноваження. [18] Тому, на підставі указу Президента України від 28.09.22 №673/2022 «Про утворення військових адміністрацій населених пунктів у Запорізькій області» була утворена Андрівська сільська військова адміністрація Бердянського району Запорізької області, якій делеговані всі повноваження органів місцевого самоврядування.

З метою реалізації завдань, які стоять перед Андрівською сільською військовою адміністрацією, продовж 2024 року затверджено 12 програм різноманітного спрямування для покращення життєдіяльності та розвитку громади, кожна з яких передбачає фінансування та витрати на реалізацію відповідних заходів і форм діяльності. За кошти місцевого бюджету реалізовано ряд заходів програми соціального захисту населення щодо допомоги різним категоріям жителів громади. За цей період, зокрема, виділено та виплачено допомоги в різних сферах соціального захисту. Однією з ключових категорій підтримки - це родини військовослужбовців, які беруть участь у відбитті військової агресії російської федерації проти України, зникли безвісти, отримали поранення, контузії, каліцтва, травми, захворювання під час безпосередньої участі у заходах, необхідних для забезпечення оборони України,

захисту безпеки населення та інтересів держави, місце проживання яких зареєстровано на території громади. Для надання соціальної підтримки з досліджуваною категорією осіб в територіальній громаді прийнята Програма соціальної підтримки військовослужбовців, їх сімей та членів сімей загиблих військовослужбовців Андрівської сільської об'єднаної територіальної громади на 2024 - 2025 роки (додаток А) та затверджений Порядок надання матеріальної допомоги військовослужбовцям, їх сім'ям та членам сімей загиблих військовослужбовців Андрівської сільської об'єднаної територіальної громади (додаток Б).

Заходами Програми соціальної підтримки військовослужбовців, їх сімей та членів сімей загиблих військовослужбовців Андрівської сільської об'єднаної територіальної громади на 2024 - 2025 роки передбачено надання військовослужбовцям, які зареєстровані на території Андрівської сільської територіальної громади:

- одноразової щорічної матеріальної допомоги на лікування / реабілітацію військовослужбовцям або учасникам бойових дій, що стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва, травми або мають захворювання, пов'язані із російською агресією та війною в Україні захистом Батьківщини;

- одноразової матеріальної допомоги одному з членів сім'ї безвісти зниклого, загиблого /померлого військовослужбовця або учасника бойових дій внаслідок російської агресії та війни в Україні;

- одноразової матеріальної допомоги військовослужбовцям, призваним на військову службу під час мобілізації до лав Збройних сил України та інших військових формувань, а також військовослужбовцям, що проходять військову службу для захисту України від збройної агресії російської федерації;

- одноразової матеріальної допомоги військовослужбовцям, які мають статус звільнених з полону;

- одноразової матеріальної допомоги з нагоди відзначення Дня захисників і захисниць України військовослужбовцям, що беруть безпосередню

участь у бойових діях в зв’язку з військовою агресією рф проти України, особам, які належать до учасників війни, особам з інвалідністю внаслідок війни;

- одноразової матеріальної допомоги з нагоди відзначення Дня Збройних сил України військовослужбовцям, що проходять військову службу в Збройних силах України;

- оплати витрат на поховання (перепоховання) військовослужбовця або учасника бойових дій потерпілих внаслідок російської агресії та війни в Україні».

На виконання Програми соціальної підтримки військовослужбовців, їх сімей та членів сімей загиблих військовослужбовців Андрівської сільської об’єднаної територіальної громади на 2024-2025 роки, з місцевого бюджету по КПКВК 0113242 «Інші заходи у сфері соціального захисту і соціального забезпечення» в 2024 році надана матеріальна допомога військовослужбовцям громади, призваним на військову службу під час мобілізації до лав Збройних сил України (інших військових формувань) та проходять військову службу для захисту України від збройної агресії російської федерації; надана матеріальна допомога військовослужбовцям на лікування і реабілітацію, надана матеріальна допомога сім’ям померлих військовослужбовців; надана матеріальна допомога з нагоди відзначення свят (Дня Захисника та захисниць України, Дня Збройних сил України). Програма також включає психологічну підтримку, соціальне консультування та допомогу у реабілітації військовослужбовців та членів їх сімей, що особливо важливо для тих, хто повернувся з полону та хто переживає важкі часи після повернення з місць, де тривають військові дії.

Для формування системи соціальної підтримки в громаді військовими адміністраціями населених пунктів, враховуючи важливість процесу надання соціальних послуг військовослужбовцям та членам їхніх сімей, складається алгоритм дій:

- визначити осіб, відповідальних за роботу з особами даної категорії;

- здійснювати проактивне виявлення сімей військовослужбовців, ветеранів війни та членів їхніх сімей, оцінювання їхніх індивідуальних потреб та надання їм необхідної допомоги;
- забезпечувати в територіальних громадах взаємодію осіб, відповідальних за організацію роботи з особами цієї категорії та з іншими установами, організаціями різних форм власності, надавачами соціальних послуг з питань організації надання послуг і соціальної підтримки;
- розпочати роботу над формуванням програм місцевого розвитку, спрямованих на соціальну підтримку військовослужбовців та членів їхніх сімей.

Військова агресія російської федерації та окупація громади призвели не тільки до загибелі та страждань багатьох мирних громадян та захисників, катастрофічних руйнувань житлових будинків та громадської інфраструктури. Війна зруйнувала звичний порядок організації суспільства та влади в регіоні. Шкода, нанесена суспільним відносинам, породила виклики, які потрібно ретельно враховувати під час післявоєнного відновлення.

Основне завдання, яке поставлено державою перед громадою - наблизити соціальні послуги до людей, зробити їх якісними, дійти до кожної людини, не залишити її без уваги, своєчасно допомогти. Спектр надання соціальних послуг військовослужбовцям та членам їхніх сімей в Андрівській сільській територіальній громаді варіює від складання потреби (психологічної, соціальної, матеріального забезпечення, дозвілля тощо) до контролю за якістю їх задоволення. Відстежуються проблемні питання, змінюється формат організації роботи, проводяться зустрічі з активними представниками громади, благодійними, волонтерськими й громадськими організаціями, здійснюється аналіз соціальних мереж у сфері соціального захисту. Через центри соціальних служб запроваджено надання благодійної допомоги у вигляді продуктових та гігієнічних наборів від міжнародних партнерів тощо.

Для забезпечення ефективної соціальної підтримки військовослужбовця, а надалі – ветерана війни, важливо забезпечувати вчасність її надання на

кожному з етапів несення військової служби починаючи із вступу на службу до повернення у цивільне життя. Підтримка у громаді – це важлива ланка у забезпеченні соціального захисту осіб цієї категорії, враховуючи інтереси всіх членів громади, наявні механізми задоволення потреб кожного – це передумова справді ефективної системи соціальної підтримки.

У ході дослідницької діяльності, яка проводилась на базі Андрівської сільської територіальної громади Бердянського району Запорізької області, ми визначили основні потреби, а також методи, форми та напрями діяльності з військовослужбовцями та членами їхніх сімей. Серед форм соціальної підтримки основною є надання матеріальної допомоги. Основними методами роботи є метод соціального діагнозу (збір даних), соціологічний (аналіз документів); бригадний метод роботи. Щодо напрямків роботи потрібно виділити: соціальне забезпечення, соціальну допомогу, створення необхідних матеріальних і фінансових умов для підтримання нормальної життєдіяльності військовослужбовців та членів їхніх сімей.

Дослідження показало, що в Андрівській сільській територіальній громаді бракує комплексного підходу до реінтеграції та підтримки військовослужбовців, ветеранів та членів їхніх сімей немає довгострокового плану реалізації ветеранської політики. Враховуючи особливості механізму соціального забезпечення, що передбачене рядом нормативно-правових актів, на нашу думку, окремого дослідження потребує питання аналізу засад, що закладені у відповідних документах, а також окремих особливостей їх застосування в процесі реалізації військовослужбовцями свого права на соціальний захист.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження засвідчили досягнення мети, розв’язання поставлених завдань і стали підставою для таких висновків.

Встановлено, що соціальна підтримка військовослужбовців та членів їхніх сімей є вкрай важливим напрямком державної політики, який має першочергове значення не тільки в період війни, а й після її закінчення. На сьогодні в Україні немає більш важливого завдання, ніж захист і забезпечення прав військовослужбовців Збройних сил України та інших військових формувань, котрі боронять територіальну цілісність та суверенітет нашої держави.

Оголошення воєнного стану, нестабільна економічна ситуація в країні, наявність активних бойових дій, тимчасова окупація російською федерацією територій України делегують пряму нагальну необхідність надання соціальних гарантій та соціальної підтримки учасникам бойових дій, членам їх сімей, пораненим військовослужбовцям, а також сім’ям, члени яких загинули під час проведення бойових дій, зокрема у частині практичного поліпшення фінансово-матеріального стану зазначених категорій осіб. Враховуючи ці аспекти, військовослужбовців та членів їх сімей можна вважати соціально вразливою категорією населення, оскільки потребують психологічної та соціальної підтримки для адаптації та переходу до мирного способу життя.

Соціальна підтримка – діяльність, спрямована на компенсацію ресурсів військовослужбовців та членів їхніх сімей, втрачених під впливом проблем військового стану в країні.

На основі аналізу джерел правової бази проаналізовано соціальну підтримку військовослужбовців та членів їхніх сімей. Визначено, що існує система нормативно-правових актів різної юридичної сили, які регулюють питання соціального та правового захисту військовослужбовців, їх конституційних прав і свобод, гарантій щодо їх реалізації. Але в сучасних

умовах вона потребує вдосконалення, оскільки постає завдання у реорганізації законодавства у цій сфері. Необхідно створити чітку систему гарантій соціального (матеріального) забезпечення військовослужбовців та членів їхніх сімей, забезпечити їх дотримання та виконання з боку держави, стимулюючи тим самим громадян до військової служби. Забезпечення виконання нормативно-правових актів щодо соціального і правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей покладається на органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Проаналізувавши джерела, здійснено характеристику соціальних послуг, які надаються під час воєнного стану як об'єктів теоретичного розгляду. З'ясовано, що соціальні послуги надаються відповідними органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, які отримали від держави відповідні повноваження та взяли на себе відповідальність за ефективність, якість і вчасність їх надання. Повноваження щодо надання таких послуг відповідно до встановлених державних стандартів можуть бути делеговані від органів державної влади, державних організацій до недержавних (суб'єктам підприємницької діяльності, громадським і благодійним організаціям та ін.) у порядку визначеному чинними нормативно-правими актами.

В результаті аналізу літератури та нормативно правових актів соціальні було встановлено, що програми для військовослужбовців та членів їхніх сімей є важливим елементом системи соціального захисту, яка забезпечує гідні умови життя, медичне обслуговування, освіту, професійну реабілітацію та інші форми підтримки. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, військові адміністрації населених пунктів та громадських організацій з метою реалізації державної політики в сфері соціальної політики продовжують впроваджувати програми соціальної підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції військовослужбовців та членів їхніх сімей, спрямовані на повернення ветеранів до цивільного життя. Здебільшого такі програми стосуються соціальних виплат та соціальних гарантій, працевлаштування та

перекваліфікації. Проте соціальна підтримка ветеранів у їх поверненні до цивільного життя є значно ширшою і покриває більше коло питань, які часто не є очевидними. Зокрема йдеться про психічне здоров'я, навички вирішення конфліктів, розподіл ролей та обов'язків в сім'ї, знайомство з особливостями працевлаштування та взаємодії між працівниками поза військовою культурою.

За результатами проведеного дослідження було з'ясовано, що недержавний сектор сьогодні також має великий потенціал для надання соціальних послуг на центральному та місцевому рівнях та може взяти на себе значну частину функцій у цій галузі. Недержавний сектор швидше реагує на зміни в соціальній політиці та в потребах громадян і здатний забезпечити ефективнішу роботу з клієнтами. Тому, на нашу думку, необхідно більше використовувати потенціал неурядових організацій, які відіграють важливу роль у вирішенні соціальних проблем і покращенні соціального благополуччя громадян в умовах воєнного стану.

Військовослужбовці – це соціальна група, яка чинить істотний вплив на все суспільство в цілому, оскільки реаліями сьогодення є відкритий військовий конфлікт. А тому зміцнення сім'ї військовослужбовця, її життєстійкості, захист інтересів і прав її членів вимагає спеціальної уваги і соціальної підтримки з боку влади та представників громад. Проаналізувавши особливості соціальної підтримки військовослужбовців та членів їхніх сімей в громаді ми дійшли висновку, що, незважаючи на збільшення науково практичних розробок, присвячених проблемі сучасного стану соціальної підтримки осіб даної категорії все ще відчувається її недостатня розробленість із позицій ідей соціальної педагогіки і соціальної роботи, без використання яких розвиток цієї проблеми є малоефективним.

Пріоритетна орієнтація національної системи на військовослужбовців та частковому виключенні їх родин з кола осіб, які можуть отримати належну соціальну допомогу та підтримку; однією з пріоритетних проблем є важка процедура отримання належних гарантій, зазначених у діючому законодавстві України; провідна роль у налагодженні соціального життя належить

первинним групам підтримки; звернення по допомогу відбувається лишу у крайніх та критичних випадках, що значно ускладнює період реабілітації; як вид допомоги в першу чергу зазначається медична, а соціальна та психологічна розглядаються як вторинні по відношенню до неї, що може бути пояснене високим рівнем стигматизації даної тематики в країни.

Рекомендації щодо соціальної підтримки військовослужбовців та членів їх родин в умовах воєнного стану включають позиції щодо: приділення уваги не тільки військовслужбовцям, але й членам їх родин; погодження програм формальної та неформальної соціальної підтримки та адаптації; сприяння навчанню, кар’єрним перспективам, залучення громади та її активістів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дідківська Л.І., Головко Л.С. Державне регулювання економіки : навчальний посібник. Київ : Знання-Прес, 2000. 209 с.

2. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 р. № 2232-XII. Дата оновлення 29.11.2024. URL: https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text (дата звернення 01.12.2024).

3. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII. Дата оновлення 25.08.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws /show/2011-12#Text (дата звернення 01.12.2024).

4. Калініченко Я. В. Соціальна підтримка військовослужбовців та їх сімей – це питання, яке завжди на часі. АрміяInform. URL: https://armyinform.com.ua/ 2023/04/22/soczialna-pidtrymka-vijskovosluzhbovcziv-ta-yihnih-simej-czepytannya-yake-zavzhdy-na-chasi/ (дата звернення 01.12.2024).

5. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. Дата оновлення : 15.11.2024. URL : https: //zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text (дата звернення 01.12.2024).

6. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993р. № 3551-XII. Дата оновлення: 21.11.2024. URL: ttps://zakon.rada.gov.ua/laws/show/355112# Text (дата звернення 01.12.2024).

7. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-XII. Дата оновлення: 28.06.2024. URL: https: //zakon.rada.gov.ua/ laws/show/1932-12#Text (дата звернення 01.12.2024).

8. Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей: Закон України від 26.01.2022 р. №2010-IX. Дата оновлення: 15.11.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/2010-20#Text (дата звернення 01.12.2024).

9. Деякі питання реалізації пілотного проекту щодо зубопротезування окремих категорій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України: постанова Кабінету Міністрів України від 27.02.2024 р. № 212. Дата оновлення: 30.11.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/212-2024-%D0%BF#Text (дата звернення 01.12.2024).

10. Про невідкладні заходи щодо підтримки ветеранів війни, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України : Указ Президента України від 22.08.2024р. № 512/2024 URL: https://www.president.gov.ua/documents/5122024-51669 (дата звернення 01.12.2024).

11. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціальної адаптації ветеранів війни та членів їхніх сімей та внесення зміни до Класифікатора соціальних послуг : наказ Міністерства соціальної політики України від 11.04.2024 р. № 175-Н. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0828-24#Text (дата звернення 01.12.2024).

12. Про Єдиний державний реєстр ветеранів війни : постанова Кабінету Міністрів України від 14.08.2019 р. № 700. Дата оновлення: 26.10.22024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/700-2019-%D0%BF#Text (дата звернення 01.12.2024).

13. Про організацію надання соціальних послуг: постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020р. № 587. Дата оновлення: 25.09.22024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text (дата звернення 01.12.2024).

14. Про громадські об’єднання: Закон України від 22.03.2012р. № 4572-VI. Дата оновлення: 03.09.22024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text (дата звернення 01.12.2024).

15. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. Дата оновлення: 15.11.22024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text (дата

звернення 01.12.2024).

16. Про затвердження критеріїв діяльності надавачів соціальних послуг : постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2020 р. № 185. Дата оновлення: 18.05.2022. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-2020-%D0%BF#Text (дата звернення 01.12.2024).

17. Мінсоцполітики: Стартувало бета-тестування системи електронного кейс-менеджменту у чотирьох пілотних областях. URL: https://www.kmu.gov.ua/ news/minsotspolityky-startuvalo-beta-testuvannia-systemy-elektronnoho-keis-menedzhmentu-u-chotyrokh-pilotnykh-oblastiakh#:~:text=Електронний%20кейс-менеджмент%20покликаний%20оптимізувати, опинились%20у%20складних% 20життєвих%20обставинах (дата звернення 01.12.2024).

18. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Дата оновлення: 27.07.2024. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення 01.12.2024).

19. Соціальний супровід військових та їх родин: Уряд підтримав пілотний проект. URL: https://www.kmu. gov.ua/news/sotsialnyi-suprovid-viiskovykh-ta-ikh-rodyn-uriad-pidtrymav-pilotnyi – proekt (дата звернення 01.12.2024).

20. Про внесення до деяких постанов Кабінету Міністрів України змін щодо окремих питань діяльності структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів місцевих рад, на які покладено функції з питань ветеранської політики: постанова Кабінету Міністрів України від 03.05.2024р. № 493. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/493-2024-%D0% BF#Text (дата звернення 01.12.2024).

21. Про затвердження Порядку видачі ваучерів для підтримання конкуренто спроможності деяких категорій громадян на ринку праці: постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2013 р. № 207. Дата оновлення: 06.12.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/ show/207-2013-%D0%BF#Text (дата звернення 01.12.2024).

22. Про затвердження Порядку та умов надання у 2024 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення діяльності фахівців із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб та окремі заходи з підтримки осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України: постанова Кабінету Міністрів України від 05.07.2024 р. № 779. Дата оновлення: 26.10.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/779-2024-%D0% BF#Text (дата звернення 01.12.2024).

23. Про затвердження Порядку забезпечення допоміжними засобами реабілітації (технічними та іншими засобами реабілітації) осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю та інших окремих категорій населення і виплати грошової компенсації вартості за самостійно придбані такі засоби, їх переліку: постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2012 р. № 321. Дата оновлення: 30.10.2024. URL: https://zakon.rada. gov.ua/laws/show/321-2012-%D0%BF#Text (дата звернення 01.12.2024).

24. Деякі питання забезпечення приватним акціонерним товариством «Українська фінансова житлова компанія! доступного іпотечного кредитування громадян України: постанова Кабінету Міністрів України від 02.08.2022 р. № 856. Дата оновлення: 04.11.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2022-%D0%BF#n11 (дата звернення 01.12.2024).

25. Деякі питання протезування та ортезування виробами підвищеної функціональності за новітніми технологіями та технологіями виготовлення, які відсутні в Україні, та/або спеціальними виробами для занять спортом окремих категорій громадян, які втратили функціональні можливості кінцівки або кінцівок: постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. № 518. Дата оновлення: 18.05.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/518-2014-%D0%BF#Text (дата звернення 01.12.2024).

26. Особливості реформування системи соціальної підтримки: шляхи сприяння розвитку соціальних послуг та забезпечення їх якості : навч.-метод. матеріали / Гошовська В., Ільчук Л.; уклад. Ю. В. Стрілецька. Київ : НАДУ, 2013. 96 с.

27. Мазуренко Л. І. Основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців: нормативно-правове забезпечення. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive /71_2023/31.pdf (дата звернення 01.12.2024).

28. Павленко В.С. Захист прав військовослужбовців та їх сімей: міжнародно-правовий аспект. URL: http://lsej.org. ua /7_2020/34.pdf (дата звернення 01.12.2024).

29. Шавардіна В. Правова основа соціального забезпечення військовослужбов ців та членів їх сімей за законодавством України: сучасний стан. .URL: https://apir.org.ua/index.php/lais/ article/view/430/365 (дата звернення 01.12.2024).

30. Державно-громадянська комунікація: шлях від кризи до взаємодії: монографія/ В. М. Козаков, О.В. Рашковська, В.А. Ребкало, Є. О. Романенко, І. В. Чаплай. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. 288 с.

31. Горемикіна Ю. А. Проблеми розвитку недержавних організацій у сфері надання соціальних послуг: демографія та соціальна економіка. Київ : ІДСД НАН України, 2019. 34-43 с.

32. Кравченко Р. Б., Кабаченко Н. В. Розвиток недержавних організацій соціальної сфери. Соціальна робота в Україні: стан та перші кроки / за ред. В. Полтавця. Київ : «КМ Academia», 2018. 144 с.

33. Сідєльнік Л. Л. Залучення організацій громадянського суспільства до надання соціальних послуг в Україні. Аналітичний огляд сучасного стану та перспектив. URL: http://www.ucipr.kiev.ua/modules.php?op=modload&name= ews& file=article&sid=6032293 (дата звернення 01.12.2024).

34. Папікян А.Л. Формування системи соціального і правового захисту військовослужбовців Збройних сил України. URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2163/vnulpurn201480128.pdf (дата звернення 01.12.2024).

ДОДАТКИ

Додаток А

Зразок оформлення програми соціальної підтримки військовослужбовців, їх сімей та членів сімей загиблих військовослужбовців

ЗАТВЕРДЖЕНО
Розпорядження начальника Андрівської сільської військової адміністрації Бердянського району Запорізької області
06.02.2024 № 14

ПРОГРАМА

соціальної підтримки військовослужбовців, їх сімей та членів сімей загиблих військовослужбовців Андрівської сільської об'єднаної територіальної громади на 2024 - 2025 роки

Паспорт програми

1.	Ініціатор розроблення програми	Андрівська сільська військова адміністрація Бердянського району Запорізької області
2.	Підстава для розроблення програми	Закони України «Про правовий режим воєнного стану», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію»; укази Президента України від 24.02.2022 №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» (зі змінами) та від 28.09.2022 № 673/2022 «Про утворення військових адміністрацій населених пунктів у Запорізькій області», постанова КМУ від 11.03.2022 №252 «Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану»
3.	Розробник програми	сектор юридично-кадрового забезпечення Андрівської сільської військової адміністрації
4.	Співрозробники програми	сектори Андрівської сільської ради

5.	Відповідальні виконавці програми	сектори Андрівської сільської ради
6.	Учасники програми	фінансовий відділ та сектори Андрівської сільської ради
7.	Термін реалізації програми	2024 2025 роки
8.	Перелік місцевих бюджетів, які беруть участь у виконанні програми	бюджет територіальної громади
9.	Загальний обсяг фінансових ресурсів, необхідних для реалізації програми, всього, у тому числі:	в межах затверджених бюджетних асигнувань
9.1.	кошти місцевого бюджету	в межах наявних фінансових ресурсів
9.2.	коштів інших джерел	-

І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

У зв’язку із широкомасштабною військовою агресією російської федерації проти України одним із першочергових завдань органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування є комплексна підтримка військовослужбовців у період запровадження воєнного стану в Україні. В результаті, виникла нагальна потреба в прийнятті даної Програми, яка виконується на місцевому рівні з метою фінансової та іншої соціальної підтримки військовослужбовців, їх сімей та членів сімей загиблих військовослужбовців у вирішенню ряду питань соціально-побутових і матеріальних потреб.

Програма підтримки військовослужбовців, їх сімей та членів сімей загиблих військовослужбовців Андрівської сільської об’єднаної територіальної громади на 2024-2025 роки (далі – Програма) розроблена відповідно до законів України «Про правовий режим воєнного стану», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію»; укази Президента

України від 24.02.2022 №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» (зі змінами) та від 28.09.2022 № 673/2022 «Про утворення військових адміністрацій населених пунктів у Запорізькій області», постанова Верховної Ради України від 13.12.2022 № 2831-IX «Про здійснення начальниками військових адміністрацій населених пунктів у Запорізькій та Житомирській областях повноважень, передбачених частиною другою статті 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», постанови Кабінету Міністрів України від 11.03.2022 №252 «Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану» .

II. МЕТА ТА ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ПРОГРАМИ

Метою Програми є підтримка військовослужбовців, які виконують свої обов'язки пов'язані з захистом суверенітету, незалежності, територіальної цілісності України; реалізація комплексу взаємопов'язаних завдань і заходів, що спрямовані на розв'язання найважливіших проблем у сфері соціального захисту військовослужбовців, їх сімей та членів сімей загиблих військовослужбовців Андрівської сільської об'єднаної територіальної громади, підтримання їх належного морально-психологічного стану, поліпшення ефективності взаємодії місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування із громадськими об'єднаннями, іншими юридичними особами у сфері підтримки зазначених категорій осіб, створення у суспільстві атмосфери співчуття, підтримки та поважного ставлення до членів сімей загиблих.

III. ЗАХОДИ ПРОГРАМИ

Виконання заходів Програми передбачає здійснення ряду заходів, спрямованих на реалізацію державної соціальної політики в громаді, охоплення максимальної кількості військовослужбовців, їх сімей та членів сімей загиблих військовослужбовців шляхом соціальної адаптації, психологічної підтримки та забезпечення матеріальної підтримки таких осіб, додержання державних

соціальних гарантій та впровадження додаткових регіональних форм адресної підтримки, збільшення ефективності взаємодії місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та інститутів громадського суспільства, спільної координації наявних ресурсів.

Дана програма передбачає надання фінансової підтримки особам, зареєстрованим на території Андрівської сільської об'єднаної територіальної громади, за такими напрямками:

- Одноразова щорічна матеріальна допомога на лікування/реабілітацію військовослужбовцям або учасникам бойових дій, що стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва, травми або мають захворювання, пов'язані із російською агресією та війною в Україні захистом Батьківщини;
- Одноразова матеріальна допомога одному з членів сім'ї безвісти зниклого, загиблого/померлого військовослужбовця або учасника бойових дій внаслідок російської агресії та війни в Україні;
- Одноразова матеріальна допомога військовослужбовцям, призваним на військову службу під час мобілізації до лав Збройних сил України та інших військових формувань, а також військовослужбовцям, що проходять військову службу для захисту України від збройної агресії російської федерації.
- Оплата витрат на поховання (перепоховання) військовослужбовця або учасника бойових дій потерпілих внаслідок російської агресії та війни в Україні.

Виконання Програми сприятиме:

посиленню соціального захисту військовослужбовців у період запровадження воєнного стану в Україні та членів їх сімей, сімей загиблих військовослужбовців;

підвищенню рівня довіри до владних інститутів у суспільстві, позитивного ставлення до військовослужбовців та їх сімей, патріотичного виховання молодого покоління.

IV. ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ, ОБСЯГИ ТА ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ

Матеріальна допомога надається військовослужбовцям, їх сімей та членам сімей загиблих військовослужбовців на підставі заяв, поданих до Андрівської сільської ради.

Виконання програми дасть можливість виконання вимог

Фінансування заходів Програми здійснюється межах коштів, передбачених для її реалізації в місцевому бюджеті на відповідний бюджетний період, шляхом надання фінансової підтримки за рахунок коштів місцевого бюджету. Обсяг фінансування заходів, затверджується начальником Андрівської сільської військової адміністрації Бердянського району Запорізької області.

Загальний обсяг фінансових ресурсів, необхідних для реалізації програми на 2024 – 2025 років в межах затверджених бюджетних асигнувань в бюджеті Андрівської сільської об’єднаної територіальної громади.

V. ТЕРМІН ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Реалізація програми відбуватиметься продовж 2024 - 2025 років.

VI. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Виконання даної Програми надасть змогу покращити матеріальне становище військовослужбовців, їх сімей та членів сімей загиблих військовослужбовців Андрівської сільської об’єднаної територіальної громади.

VII. ВІДПОВІДАЛЬНІ ВИКОНАВЦІ ПРОГРАМИ

Відповідальні виконавці програми: в частині фінансування заходів виступає відділ фінансово - господарського та загально - організаційного забезпечення Андрівської СВА та фінансовий відділ Андрівської сільської ради; в частині надання та документального оформлення - сектор освіти,

культури, туризму, молоді та спорту, охорони здоров’я Андрівської сільської ради.

VIII. КООРДИНАЦІЯ РОБОТИ ТА КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОНАННЯМ ПРОГРАМИ

Координація роботи та контроль за виконанням програми та використанням коштів, спрямованих на забезпечення виконання програми, здійснюється згідно до законодавства.

Додаток Б

Зразок оформлення порядку надання матеріальної допомоги військовослужбовцям та членам їхніх сімей

ЗАТВЕРДЖЕНО
Розпорядження начальника Андрівської сільської військової адміністрації Бердянського району Запорізької області
06.02.2024 № 14

ПОРЯДОК

надання матеріальної допомоги військовослужбовцям, їх сім'ям та членам сімей загиблих військовослужбовців Андрівської сільської об'єднаної територіальної громади

1. Цей Порядок визначає механізм надання матеріальної допомоги і відшкодування витрат, що виплачуються з метою виконання заходів Програми соціальної підтримки військовослужбовців, їх сімей та членів сімей загиблих військовослужбовців Андрівської сільської об'єднаної територіальної громади на 2024 - 2025 роки.

2. Матеріальна допомога надається:

2.1. Одноразова щорічна матеріальна допомога на лікування/реабілітацію військовослужбовцям або учасникам бойових дій, що стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва, травми або мають захворювання, пов'язані із російською агресією та війною в Україні захистом Батьківщини;

2.2. Одноразова матеріальна допомога одному з членів сім'ї безвісти зниклого, загиблого/померлого військовослужбовця або учасника бойових дій внаслідок російської агресії та війни в Україні.

2.2.1. До членів сімей належать: особи, які перебувають у шлюбі, а також їхні діти, в тому числі повнолітні; батьки; особи, які перебувають під опікою і піклуванням; інші особи, які спільно проживають, пов’язані спільним побутом, мають взаємні права та обов’язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі (факт спільного проживання, побуту, спільних прав та обов’язків доводиться в судовому порядку).

2.3. Одноразова матеріальна допомога військовослужбовцям, призваним на військову службу під час мобілізації до лав Збройних сил України та інших військових формувань, а також військовослужбовцям, що проходять військову службу для захисту України від збройної агресії російської федерації.

2.4. Оплата витрат на поховання (перепоховання) військовослужбовця або учасника бойових дій потерпілих внаслідок російської агресії та війни в Україні.

3. Для надання матеріальної допомоги заявник із числа громадян, передбачених пунктом 2 цього Порядку, військовослужбовець (член його сім’ї), подає особисту письмову заяву на ім’я начальника Андрівської сільської військової адміністрації Бердянського району Запорізької області з наданням письмової згоди на збір та обробку інформації про персональні дані.

3.1. До заяви мають бути додані:

3.1.1. Для заявників із числа військовослужбовців або учасників бойових дій (підпункт 2.1 цього Порядку):

копія документа, що засвідчує особу заявника та адресу його місця проживання;

копія довідки про присвоєння ідентифікаційного коду (крім осіб, які через свої релігійні або інші переконання відмовилися від ідентифікаційного коду);

копії документів, які підтверджують поранення, травму, ушкодження, захворювання, контузію, каліцтво, отримане у бойових діях, проходженні військової служби у період запровадження воєнного стану в Україні, висновок

про їх причинний зв’язок із захистом Батьківщини (проходженням військової служби):

копію довідки МСЕК про встановлення групи інвалідності (за наявності групи інвалідності), медичної довідки, що підтверджує стан здоров’я військовослужбовця внаслідок поранення, контузії, каліцтва, травми або мають захворювання, пов’язані із проходженням військової служби для захисту України від збройної агресії російської федерації;

копія висновку військово-лікарської комісії про непридатність до військової служби з вилученням з військового обліку (у разі наявності);

копія посвідчення учасника бойових дій або особи з інвалідністю внаслідок війни (за наявності;

довідка про банківські реквізити заявника для виплати матеріальної допомоги через банківську установу (за наявності відкритого рахунку).

3.1.2. Для заявників одного із членів сім’ї військовослужбовця (підпункт 2.2 цього Порядку):

копія документа, що засвідчує особу заявника та адресу його місця проживання;

копія довідки про присвоєння ідентифікаційного коду (крім осіб, які через свої релігійні або інші переконання відмовилися від ідентифікаційного коду);

копія довідки військової частини про відсутність відомостей щодо фактичного перебування військовослужбовця;

копія документа, який посвідчує проходження військової служби в період запровадження воєнного стану в Україні; (за наявності);

копія свідоцтва про смерть військовослужбовця;

копія свідоцтва про укладання шлюбу;

копія рішення суду, якщо буде встановлено факт спільного проживання, побуту, спільних прав та обов’язків в судовому порядку.

копія свідоцтва про народження дитини/дітей;

довідка про банківські реквізити заявника для виплати матеріальної допомоги через банківську установу (за наявності відкритого рахунку).

3.1.3. Для заявників із числа громадян, передбачених підпунктом 2.3 цього Порядку:

копія документа, що засвідчує особу заявника та адресу місця проживання;

копія довідки про присвоєння ідентифікаційного коду (крім осіб, які через свої релігійні або інші переконання відмовилися від ідентифікаційного коду);

копію довідки з підрозділу територіального центру комплектування та соціальної підтримки, або з військової частини, або копію військового квитка з відміткою про військову службу за контрактом і участь у здійсненні заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією російської федерації;

копію довідки з підрозділу територіального центру комплектування та соціальної підтримки, про те, що громадянин є дійсно мобілізованим відповідно до Указу Президента України, або копію військового квитка з відміткою про мобілізацію, або інший підтверджуючий документ про мобілізацію до лав ЗСУ або інших військових формувань;

довідка про банківські реквізити заявника для виплати матеріальної допомоги через банківську установу.

3.1.4. Підставою для розгляду питання щодо надання грошової допомоги є заява військовослужбовця про надання йому (членам його сім'ї) матеріальної допомоги у зв'язку зі скрутним матеріальним становищем, що спричинене:

тяжкою або довготривалою хворобою, оперативним лікуванням, які потребують значних фінансових витрат;

смерті близьких родичів (одного з подружжя, батьків, дитини);

іншими обставинами, які можуть привести до небезпеки та значною мірою вплинути на життєдіяльність військовослужбовця.

Для заявників із числа громадян, передбачених підпунктом 2.4 цього Порядку:

копія документа, що засвідчує особу заявника та адресу його місця проживання;

копія довідки про присвоєння ідентифікаційного коду (крім осіб, які через свої релігійні або інші переконання відмовилися від ідентифікаційного коду);

копія посвідчення учасника бойових дій або особи з інвалідністю внаслідок війни (для учасників бойових дій у період запровадження воєнного стану в Україні – за наявності);

копія документа, який посвідчує участь заявника у бойових діях (або їх забезпеченні) у період запровадження воєнного стану в Україні або копія документа, який посвідчує проходження військової служби у період запровадження воєнного стану в Україні (для військовослужбовців, що проходять військову службу в період запровадження воєнного стану);

довідка про банківські реквізити заявника для виплати матеріальної допомоги через банківську установу (за наявності відкритого рахунку).

4. Визначити такі розміри матеріальної допомоги:

- Одноразова щорічна матеріальна допомога на лікування/реабілітацію військовослужбовцям або учасникам бойових дій, що стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва, травми або мають захворювання, пов’язані із російською агресією та війною в Україні захистом Батьківщини – 10 000грн.;

- Одноразова матеріальна допомога одному з членів сім’ї безвісти зниклого, загиблого/померлого військовослужбовця або учасника бойових дій внаслідок російської агресії та війни в Україні – 10 000грн.;

- Одноразова матеріальна допомога військовослужбовцям, призваним на військову службу під час мобілізації до лав Збройних сил України та інших

військових формувань, а також військовослужбовцям, що проходять військову службу для захисту України від збройної агресії російської федерації – 10 000грн.;

- Оплата витрат на поховання (перепоховання) військовослужбовця або учасника бойових дій потерпілих внаслідок російської агресії та війни в Україні -15 000 грн.

5. Рішення про надання матеріальної допомоги у розмірах, визначених цим Порядком, приймається начальником Андрівської сільської військової адміністрації за наявності підстав, передбачених цим Порядком, а також за умови повноти та достовірності поданих заявником документів. Відповідальність за достовірність поданих документів несе заявник. У виключних випадках розмір матеріальної допомоги визначається окремим рішенням начальника Андрівської сільської військової адміністрації на підставі поданих документів, що передбачені цим Порядком.

6. У разі повної або часткової відсутності документів, які є обов'язковими для надання матеріальної допомоги, заяви громадян, які надійшли до Андрівської сільської ради для здійснення виплат, повертаються.

7. Документи на надання матеріальної допомоги надаються згідно з цим Порядком можуть подаватися на електрону адресу andrivka.sva@gmail.com.

Копії документів повинні бути офіційно завірені та передані на електрону адресу в сканованому вигляді в форматі PDF.

8. Протягом поточного року заявнику, який вже отримував матеріальну допомогу за рахунок коштів місцевого бюджету, за тим самим підпунктом пункту 2 цього Порядку матеріальна допомога не виплачується за винятком, якщо допомога не виплачена заявнику у році реєстрації його звернення.

9. Виплата матеріальної допомоги проводиться у встановлених розмірах через банківські установи на рахунок, вказаний у довідці про банківські реквізити заявника.